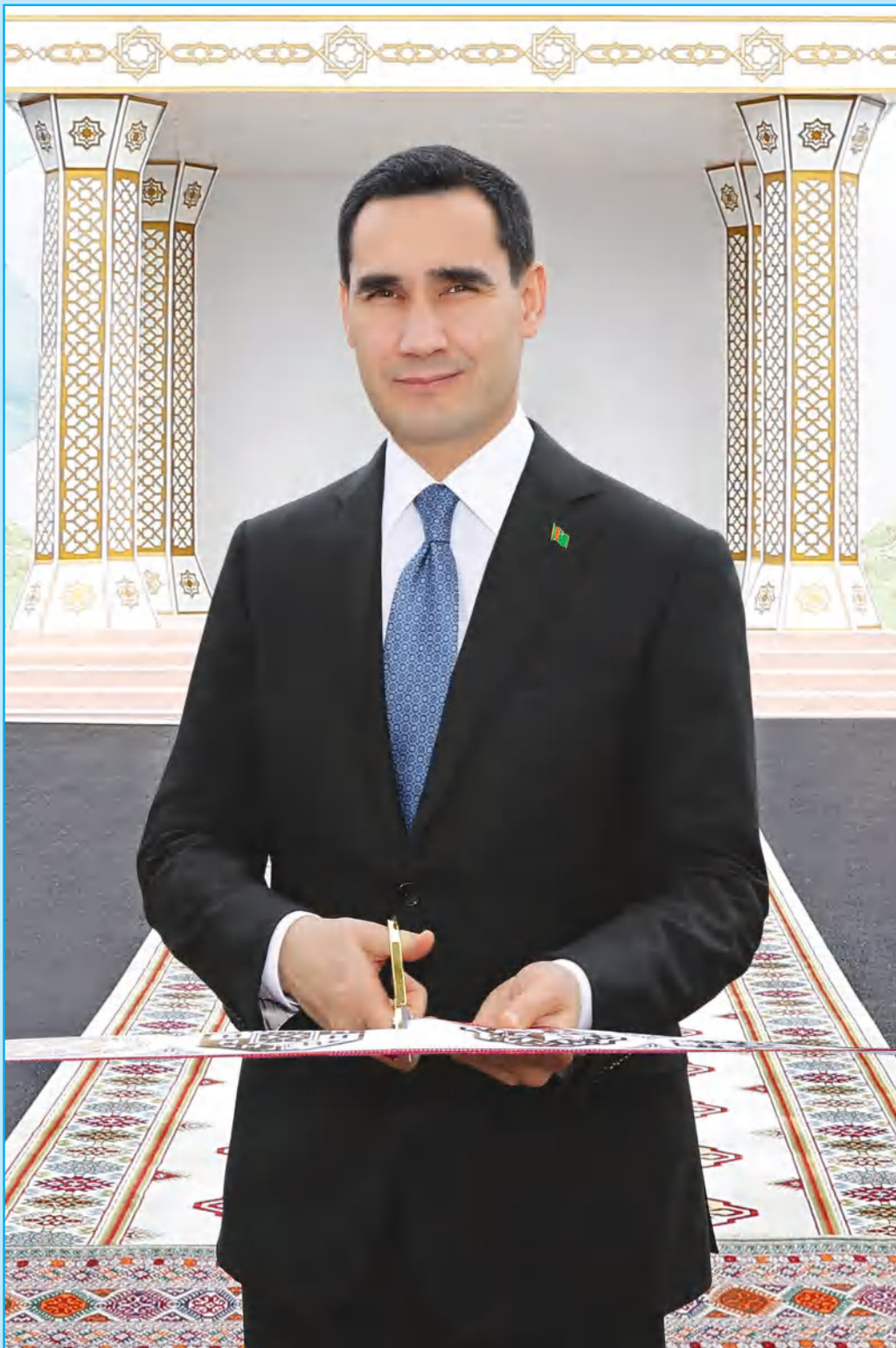

№ 1
2025

YLMY-TEHNIKI ŽURNAL
НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC AND TECHNICAL
MAGAZINE

TÜRKMENISTANYŇ SENAGATY

Esaslandyryjysy – Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önümçiligi ministrligi

**Türkmenistanyň
Prezidenti Serdar
BERDIMUHAMEDOW:**

— *Berkarar Watanymyzyň ykdysady kuwwatynyň artmagyna, halkymyzyň hal-ýagdaýynyň has-da gowulanmagyna gönükdirilen tutumly işler üstünlikli durmuşa geçirilýär.*

— *Gurlup ulanmaga berilýän binalardyr desgalar milli ykdysadyýetimizi yzygiderli ösdürmäge, ýurdu-myzy senagatlaşdyrmaga, sebitleri sazlaşykly ösdürmäge ýardam edýär.*

— *Senagat we gurluşyk önümçiligi pudagy Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşine uly itergi berýär. Ýurdumyzda alnyp barylýan gurluşyklary we ilatymyzy ýokary hilli gurluşyk önümleri bilen üpjün edýär.*

— *Biz mundan beýläk hem kabul eden maksatnamalarymyza laýyklykda, senagat we gurluşyk önümçiligi pudagyny ösdürmegi dowam etdireris.*

BMG-niň Baş Assambleýasynyň 79-njy sessiýasynda kabul edilen Birleşen Milletler Guramasynyň “Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygy” atly KARARNAMASY

Baş Assambleýa,

Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygy hakynda 1995-nji ýylyň 12-nji dekabryndaky 50/80 A belgili hem-de 2015-nji ýylyň 3-nji iýunyndaky 69/285 belgili Kararnamalaryna salgylanyp,

şeýle hem Halkara Bitaraplyk gününü yglan etmek hakynda 2017-nji ýylyň 2-nji fewralyndaky 71/275 hem-de halkara parahatçylygy, howpsuzlygy we durnukly ösüşi goldamakda we pugtalandyrmakda bitaraplyk syýasatynyň orny we ähmiýeti hakynda 2020-nji ýylyň 7-nji dekabryndaky 75/28 Kararnamalaryna salgylanyp,

her bir döwletiň öz daşary syýasatyny halkara hukugyň kadalaryna we ýörelgelerine, şol sanda Birleşen Milletler Guramasynyň Tertipnamasyna laýyklykda garaşsyz kesgitlemäge özygtyýarly hukugyny tassyklap,

käbir döwletleriň milli bitaraplyk syýasatynyň degişli sebitlerde we ählumumy derejede halkara parahatçylygy, howpsuzlygy pugtalandyrmaga ýardam berip hem-de dünýä ýurtlarynyň arasynda parahatçylykly, dostlukly, özara bähbitli gatnaşyklary ösdürmekde möhüm orun eýeläp biljekdigini aýratyn belläp,

şeýle milli bitaraplyk syýasatynyň önüni alyş diplomatiýasynyň ulanylmagyny goldamaga, şol sanda gapma-garşylyklaryň önüni almak, ylalaşdyryjylyk, hoşniýetli hyzmatlary amala aşyrmak, gepleşikleri geçirmek, bu işe ýörite wekilleri çekmek, resmi däl geňeşmeleri geçirmek, parahatçylyk döredijilik we ösüş babatda maksada gönükdirilen işleri alyp barmak görnüşinde önüni alyş diplomatiýasyny goldamaga gönükdirilendigini beýan edip,

Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplyk hukuk derejesiniň sebitde parahatçylygy we howpsuzlygy pugtalandyrmaga ýardam berýändigini, sebitiň ýurtlary, dünýäniň beýleki döwletleri bilen parahatçylykly, dostlukly, özara bähbitli gatnaşyklary ösdürmekde Türkmenistanyň eýeleýän işjeň we oňyn ornuny ykrar edip,

Bitarap Türkmenistanyň Birleşen Milletler Guramasynyň ýolbaşçylygynda 1995-nji we 1996-njy ýyllarda Aşgabatda yzygiderli täjigara gepleşikleri kabul edýän tarap hökmünde başlangyçly çykyş edip, täjigara gepleşiklere goşan goşandyny, şeýle-de 1997-nji ýylda Owganystan boýunça halkara forumy we owganara gepleşikleri kabul edýän tarap hökmünde çykyş edip hem-de owganystanlylaryň ylalaşyk meseleleri boýunça inklüziv dialog üçin Türkmenistanyň çäginde ulanmagy teklipli etmegini dowam etdirip, Owganystandaky gapma-garşylyklary kadalaşdyrmaga goşýan goşandyny aýratyn belläp,

Bitarap Türkmenistanyň Merkezi Aziýada we Hazar deňzi sebitinde durmuş, ykdysady, medeni, ekologiýa hyzmatdaşlygyny mundan beýläkde pugtalandyrmaga gönükdirilen başlangyçlaryny goldap,

hemişelik Bitaraplyk syýasatyna pugta eýermek hem-de her ýyl parahatçylygy we durnukly ösüşi gazanmagyň serişdesi hökmünde Bitaraplygyň ýörelgelerini, gymmatlyklaryny ilerletmäge bagyşlanan halkara maslahatlary geçirmek arkaly halkara parahatçylygy we howpsuzlygy pugtalandyrmaga goşýan gymmatly goşandy üçin Türkmenistanyň Hökümetine hoşallygyny beýan edip,

“Bitaraplyk syýasaty we halkara parahatçylygy, howpsuzlygy hem-de durnukly ösüşi üpjün etmekde onuň eýeleýän orny” atly halkara maslahatyň 2020-nji ýylyň 12-nji dekabrynda kabul edilen Jemleýji resminamasyna salgylanyp, (Aşgabat Jemleýji resminamasy),

Türkmenistanyň başlangyjy boýunça 2024-nji ýylyň 21-nji martyndaky 78/266 belgili Kararnama laýyklykda, 2025-nji ýylyň “Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýyly” diýlip yglan edilmegini, şeýle hem 2022-nji ýylyň 28-nji iýulyndaky 76/299 belgili Kararnama laýyklykda, Merkezi Aziýanyň parahatçylyk, ynanyşmak we hyzmatdaşlyk zolagy diýlip yglan edilmegini goldap,

2017-nji ýylyň 17-nji noýabryndaky 72/7, 2021-nji ýylyň 16-njy aprelindäki 75/272 we 2023-nji ýylyň 24-nji fewralyndaky 77/273 belgili Kararnamalara salgylanyp hem-de Merkezi Aziýanyň ähli döwletleriniň başlangyjy boýunça, halkara jemgyýetçiligiň goldamagynda 2007-nji ýylyň dekabrynda Aşgabatda döredilen Birleşen Milletler Guramasynyň Merkezi Aziýa üçin önüni alyş diplomatiýasy boýunça sebit merkeziniň

Merkezi Aziýa döwletleriniň arasynda ýakyn hyzmatdaşlygy höweslendirmek we şeýle hyzmatdaşlyga ýardam bermek, mümkin bolan gapma-garşylyklary ýüze çykarmak we aradan aýyrmak, sebitde durnukly ösüşi goldamak arkaly içerki we transmilli wehimlere täsir etmegiň hasabyna Merkezi Aziýa döwletlerine sebit meselelerini çözmäge ýardam bermekde möhüm orun eýeleýändigini ykrar edip,

Birleşen Milletler Guramasynyň adatdan daşary ynsanperwerlik kömegi babatda tagallalaryň birleşdirilmegini pugtalandyrmak boýunça ýolgörkeziji ýörelgelerine, şol sanda bitaraplyk ýörelgesine laýyklykda, sebitde çylşyrymly adatdan daşary ýagdaýlar we tebigy hadysalar ýüze çykanda, ynsanperwerlik kömegini bermekde hem-de ibermekde Bitarap Türkmenistanyň eýeleýän oňyn ornuny ykrar edip,

sebitiň ösüşine ýardam edýän özara baglanyşygy üpjün etmek üçin Türkmenistanyň Bitaraplygynyň ykdysady we geoykdysady ugurlarynyň möhümdigini nygtap hem-de şunuň bilen baglylykda, Baş Assambleýanyň degişli Kararnamalarynda beýan edişi ýaly, Türkmenistanyň energiýa serişdelerini durnukly üstaşyr geçirmek we ygtybarly üstaşyr ulag geçelgelerini ösdürmek boýunça başlangyçlaryny goldap,

1995-nji ýylyň 18 — 20-nji oktyabrynda Kolumbiýanyň Kartahena şäherinde geçirilen Goşulşmazlyk Hereketine agza ýurtlaryň döwlet we hökümet Baştutanlarynyň 11-nji maslahatynyň Jemleýji resminamasyna Goşulşmazlyk Hereketine agza ýurtlaryň Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplyk hukuk derejesini goldandyklaryny belläp,

şeýle hem Yslam Hyzmatdaşlyk Guramasyna agza ýurtlaryň daşary işler ministrleriniň Geňeşiniň Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygyny goldaýan we halkara parahatçylygy, howpsuzlygy we durnukly ösüşi üpjün etmek hem-de pugtalandyrmak işinde bitaraplyk syýasatynyň ornuny nygtaýan Kararnamalaryny belläp,

1. Türkmenistanyň yglan eden hemişelik Bitaraplyk hukuk derejesini pugta goldaýandygyny gaýtadan beýan edýär;

2. Birleşen Milletler Guramasyna agza döwletleri Türkmenistanyň bu hukuk derejesine hormat goýmaga we goldamaga hem-de onuň Garaşsyzlygyna, özygtyýarlylygyna, çäk bitewüligine hormat goýmaga gaýtadan çagyýar;

3. Gapma-garşylyklary kadalaşdyrmak, şol sanda olary ýörite ylalaşdyryjy merkezleri döretmek arkaly kadalaşdyrmak boýunça parahatçylykly gepleşikleri geçirmek üçin bitarap ýurtlaryň çäklerini netijeli ulanmagy maslahat berýär hem-de Türkmenistanyň Birleşen Milletler Guramasynyň howandarlygynda öz çäginde Parahatçylygyň bähbidine ylalaşdyryjy merkezi döretmek barada agza döwletleriň we BMG-niň ulgamyň baha bermegini talap edýän teklibini belleýär;

4. 2020-nji ýylyň awgustynda Türkmenistanyň başlangyjy boýunça döredilen hem-de gapma-garşylyklaryň önüni almak, olaryň düýp sebäplerini we netijelerini aradan aýyrmak, ynsanperwer meseleleri çözmek hem-de halkara gatnaşyklarda bitaraplygy ilerletmek üçin giň köptaraplaýyn dialogy goldamak boýunça Bitaraplygyň dostlary toparynyň ministrler derejesinde geçirilen ilkinji duşuşygynda kabul edilen Jemleýji jarnamanyň esasynda hereket edýän parahatçylygyň, howpsuzlygyň we durnukly ösüşiň bähbidine Bitaraplygyň dostlary — resmi däl toparynyň işini belleýär;

5. Baş sekretardan agza döwletler we beýleki degişli taraplar bilen maslahatlaşyp, bar bolan serişdeleriň çäklerinde hem-de toplanan tejribäni we halkara gatnaşyklarda bitaraplygy netijeli ulanmagyň esasy ýörelgelerini umumylaşdyrmaga aýratyn üns berip, parahatçylygyň we howpsuzlygyň bähbidine bitaraplyk ýörelgelerini berjaý etmek hem-de amala aşyrmak boýunça gollanmany işläp taýýarlamagy haýýs edýär;

6. Türkmenistanyň Hökümetiniň 2025-nji ýylyň dekabrynda öz ýurdunda Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylyna (2025-nji ýyl), Halkara Bitaraplyk gününe hem-de Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygynyň 30 ýyllygyna bagyşlanan halkara forumy geçirmek baradaky çözgüdini goldaýar;

7. “Parahatçylyk döredijilik we parahatçylygy goldamak” atly bendiň çäklerinde 80-nji sessiýanyň deslapky gün tertibine “Parahatçylygyň we howpsuzlygyň bähbidine bitaraplyk” atly kiçi bendi girizmek barada karar edýär.

GARAŞSYZ, HEMIŞELIK BITARAP TÜRKMENISTANYŇ HALKYNA

**Eziz watandaşlar!
Hormatly adamlar!**

Sizi Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylynyň ägirt uly halkara ähmiýetli taryhy hem-de şanly wakasy — 2025-nji ýylyň 21-nji martynda Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň 79-njy sessiýasynyň 61-nji plenar mejlisinde «Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygy» atly Kararnamanyň kabul edilmegi bilen tüýs ýürekden gutlaýaryn.

Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygynyň 30 ýyllygynyň hem-de Birleşen Milletler Guramasynyň döredilmeginiň 80 ýyllygynyň halkara ähmiýetini dabaralandyran bu hoş habar biziň münýýlyklardan gözbaş alýan bitaraplyk taglymatymyza, döwletimiziň Ýer ýüzünde ählumumy parahatçylygy we ösüşi üpjün etmäge gönükdirilen ynsanperwer syýasatyna, parahatçylyk, ynanyşmak däplerini rowaçlandyrmak ugrundaky başlangyçlaryna berlen ýokary bahadyr. Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygynyň dünýä döwletleri tarapyndan goldanylýandygyny nobatdaky gezek tassyklaýan bu Kararnama Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe türkmen diplomatiýasynyň gazanan ägirt uly üstünligidir. Garaşsyz Watanymyzyň hemişelik Bitaraplyk hukuk ýagdaýynyň BMG-niň Baş Assambleýasynyň Kararnamalaryna laýyklykda indi üçünji gezek ykrar edilmegi demokratik, hukuk, dünýewi döwletimiziň, dörediji, guruýy we parahatçylyk söýüji halkymyzyň halkara at-abraýyny has belent derejä göterýär.

Biziň Birleşen Milletler Guramasynyň başlangyçlaryny we maksatnamalaryny işjeň durmuşa geçirmekde, dünýä bileleşigi bilen parahatçylykly, dostlukly, özara bähbitli gatnaşyklary ösdürmekde alyp barýan syýasatymyza ýokary baha berip, bu Kararnamany goldan ähli döwletlere Türkmenistanyň Hökümetiniň hem-de ähli halkynyň minnetdarlygy çäksizdir.

Hormatly adamlar!

Parahatçylyk we dostluk dünýädäki iň uly gymmatlyklardyr. Türkmenler adamzat taryhynyň ähli döwürlerinde hem bu gymmatly kadalara ygrarly bolan halkdyr. Aziýa bilen Ýewropany birleşdirýän türkmen topragy hemişe parahatçylygyň, ygtybarlylygyň we howpsuzlygyň sebiti hökmünde giňden tanalypdyr. Türkmenistan Garaşsyzlygynyň ilkinji günlerinden halkara gatnaşyklarda kesgitli ugur hökmünde bitaraplyk, deňhukuklylyk, hoşniýetli goňsuçylyk ýaly ata-babalarymyzdan gelyän däplere eýerdi. Dünýä döwletleri, halkara guramalar bilen gatnaşyklary ýola goýmak, hyzmatdaşlygyň täze, netijeli ugurlaryny kemala getirmek babatda toplanan gymmatly tejribelerimiz Bitaraplyk syýasatynyň milli bähbitlerimize we Birleşen Milletler Guramasynyň maksatlaryna doly laýyk gelýändigini aýdyňlygy bilen görkezdi. Bitaraplyk ählumumy durnuklylygy we howpsuzlygy üpjün etmegiň, parahatçylyk söýüjilikli başlangyçlary durmuşa geçirmegiň, halkara derejede wajyp meseleleri özara ynanyşmak, dialog arkaly hem-de jogapkärçilik esasynda ara alyp maslahatlaşmagyň we olary çözmegiň möhüm guralydyr. Bitaraplyk biziň häzirki zaman

dünýägaraýşymyzy, münýýlyklaryň dowamynda toplanan tejribelerimizi, dostluk we hoşniýetlilik däplerimizi özünde jemleýär hem-de dünýä döwletleriniň tagallalaryny birleşdirýär.

Birleşen Milletler Guramasy Türkmenistanyň strategik hyzmatdaşydyr, sebitde hem-de dünýäde ygtybarly daýanjydyr. Paýtagtymyz Aşgabatda Birleşen Milletler Guramasynyň Merkezi Aziýa üçin önüni alyş diplomatiýasy boýunça sebit merkeziniň açylmagy we netijeli işleri alyp barmagy, dünýäniň syýasy senenamasynynda Halkara Bitaraplyk gününüň esaslandyrylmagy, umumadamzat gymmatlyklaryna daýanýan «Dialog — parahatçylygyň kepili» atly täze filosofiýa, «Türkmenistan — BMG» strategik maslahat beriş geňeşiniň döredilmegi ýurdumyzyň saýlap alan Bitaraplyk syýasatynyň many-mazmunyny açyp görkezýän mysallardyr.

Hormatly adamlar!

Biz ykdysady hyzmatdaşlygyň netijeli ugurlaryny işläp taýýarlamak hem-de iri sebit taslamalaryny amala aşyrmak, medeni-ynsanperwer gatnaşyklary ösdürmek arkaly halkara derejede ileri tutulýan meseleleriň çözülmegine işjeň gatnaşýarys. Dünýäniň we sebitiň parahatçylygy, durnukly ösüşi, abadançylygy bilen bagly anyk tekliplerimizi öňe sürýäris, durnukly ulag, energetika, ekologiýa, daşky gurşawy goramak ulgamlarynda taslamalary yzygiderli durmuşa geçirýäris. Biziň tekliplerimiz esasynda Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasy tarapyndan bu ugurda möhüm Kararnamalar kabul edilip, ýurdumyzyň dünýädäki abraýy has-da pugtalanýar. BMG-niň Baş Assambleýasynyň 79-njy sessiýasynyň 61-nji plenar mejlisinde biragyzdan kabul edilen täze Kararnama hem alyp barýan syýasatymyzy mundan beýläkde ýurdumyzyň Bitaraplyk hukuk ýagdaýyny berkitmäge, parahatçylygy we howpsuzlygy pugtalandyrmaga, halkara hyzmatdaşlygyň gerimini has-da giňeltmäge gönükdirmäge borçlandyryýar. Bu Kararnama halkara hukuk kadalaryny we borçnamalaryny gyşarnyksyz ýerine ýetirýän döwletimiziň daşary syýasatynda hem-de halkara gatnaşyklarynda täze mümkinçilikleri açýar.

Eziz watandaşlar!

Hormatly adamlar!

Sizi Garaşsyz, hemişelik Bitarap döwletimiziň şan-şöhretini has-da artdyran şanly waka — «Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygy» atly Kararnamanyň kabul edilmegi mynasybetli ýene-de bir gezek tüýs ýürekden gutlaýaryn. Size berk jan saglyk, egsilmez bagtyýarlyk, asuda we abadan durmuş, eziz Watanymyzyň mundan beýläk-de gülläp ösmegi ugrundaky alyp barýan işleriňizde uly üstünlikleri arzuw edýärim. Goý, berkarar Watanymyzyň bitaraplyk, parahatçylyk söýüjilik, hoşniýetli goňsuçylyk, dost-doganlyk kadalaryny öňe sürýän döwlet hökmünde dünýä giňişligindäki at-abraýy has-da pugtalsyn!

Türkmenistanyň Prezidenti
Serdar BERDIMUHAMEDOW.

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOW:

— Senagat we gurluşyk önümçiligi pudagy Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşine uly itergi berýär. Ýurdumyzda alnyp barylýan gurluşyklary we ilatymyzy ýokary hilli gurluşyk önümleri bilen üpjün edýär.

TÜRKMENISTANYŇ GURLUŞYK SENAGATYNYŇ KUWWATY BARHA ARTÝAR

Şu ýylyň 12-nji martynda hormatly Prezidentimiz Serdar Berdimuhamedowyň gatnaşmagynda Ahal welaýatynyň Bäherden etrabynyň çäginde gurlan täze möhüm desga — «Bäherden» keramiki önümleri kärhanasy dabaraly ýagdaýda açylyp ulanmaga berildi. Munuň özi türkmen halkynyň Milli Lideri Gahryman Arkadagymyzyň, Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň öňdengörüjilikli döwletli tutumlarynyň ýene bir oňyn netijesidir.

Ýurdumyzyň gurluşyk we senagat toplumyny innowasion taýdan diwersifikasiýa ýoly bilen ösdürmek boýunça Gahryman Arkadagymyz tarapyndan başy başlanan giň gerimli

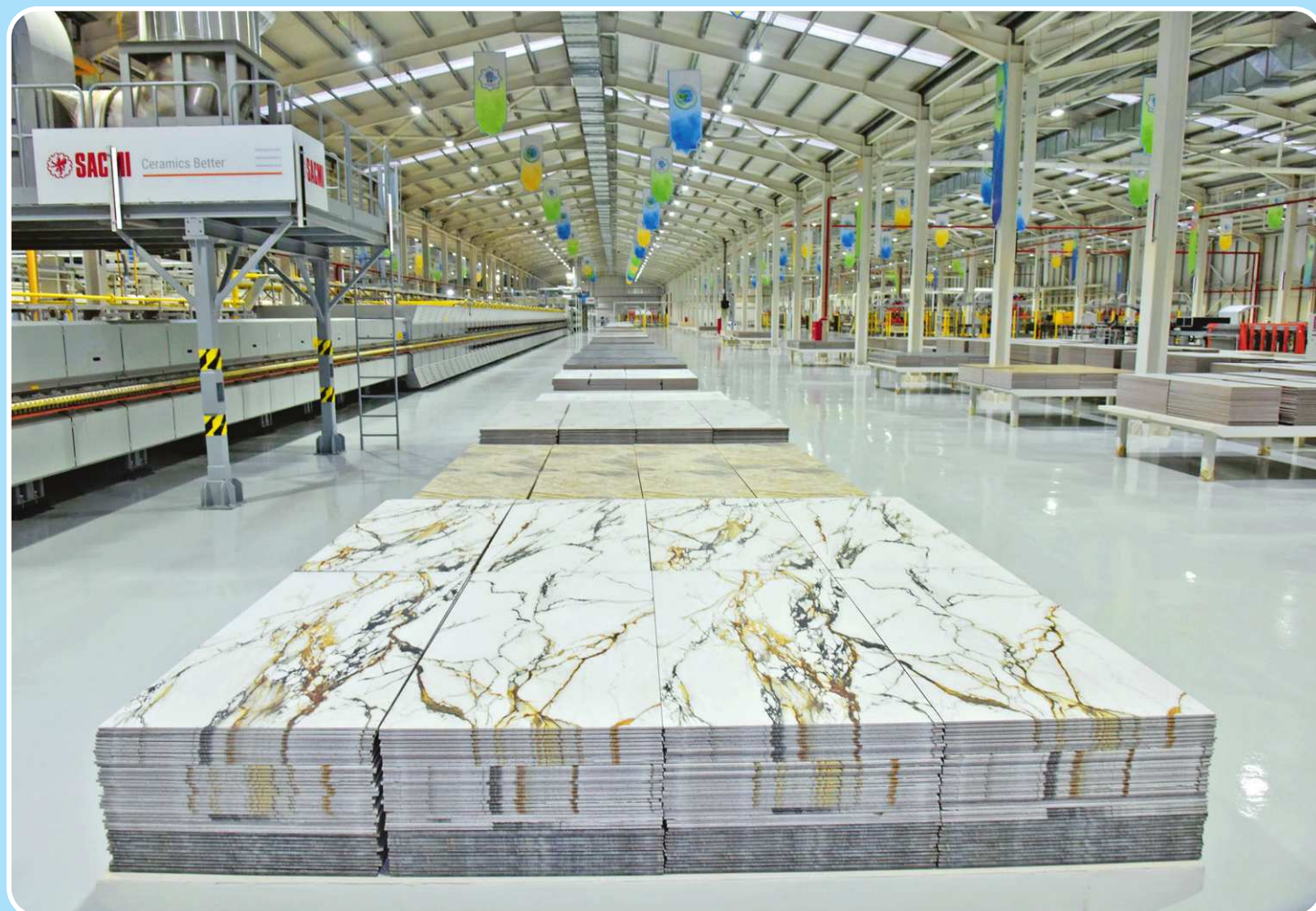
işler häzirki döwürde hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda üstünlikli durmuşa geçirilýär. Şunda öndürilýän önümleriň bäsdeşlige ukyplylygyny ýokarlandyrmaga we olaryň görnüşlerini artdyrmaga, gurluşyk senagatynyň önümçilik, ylmy-tehniki binýadyny pugtalandyrmaga aýratyn ähmiýet berilýär. Türkmenistany senagatlaşdyrmak, daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň ornuny tutýan önümleri öndürmek boýunça döwlet strategiýasynda içerki bazary ýerli çig malyň esasynda öndürilýän gurluşyk serişdeleri bilen üpjün etmek meselesine uly üns berilýär.

Hormatly Prezidentimiz Serdar Berdimuhamedow Türkmenistanda keramiki-

bezeg plitalaryny we sanfaýans önümlerini öndür-
ýän ilkinji, dünýäde bolsa iň iri we döwrebap kär-
hanalaryň biri bolup durýan «Bäherden» keramiki
önümleri kärhanasynyň açylyş dabarasynda çykyş
edip, Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylynyň

rowaçyklara beslenýän günlerinde Ahal welaýaty-
nyň Bäherden etrabynda bina edilen bu kärhana-
nyň açylyş çärelerine gatnaşyjylary bu döwrebap
kärhananyň işe girizilmegi bilen tüýs ýürekden
gutlady.

Senagat we gurluşyk önümçiligi pudagy Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşine uly itergi berýär. Ýurdumyzda alnyp barylýan gurluşyklary we ilatymyzy ýokary hilli gurluşyk önümleri bilen üpjün edýär. Biz mundan beýläk hem kabul eden maksatnamalarymyza laýyklykda, senagat we gurluşyk önümçiligi pudagyny ösdürmegi dowam etdireris diýip, hormatly Prezidentimiz nygtady.

Ýerli çig mal serişdelerinden peýdalanmak bilen, dünýä ölçeglerine laýyk gelýän, içerki hem-de daşarky bazarlarda uly islegden peýdalanýan önümleri öndürýän, innowasion tehnologiýalar bilen enjamlaşdyrylan täze senagat kärhanalary yzygiderli gurulýar diýip, döwlet Baştutanymyz aýtdy we häzirki wagtda dabaraly ýagdaýda açylyp ulanmaga berlen «Bäherden» keramiki önümler kärhanasynyň hem bu aýdylanlara aýdyň şaýatlyk edýändigini nygtady.

Döwlet Baştutanymyz kärhananyň birnäçe bina-dyr desgadan ybarat bolup, bu ýerde 460-a golaý işgäriň zähmet çekmegi üçin ähli önümçilik, durmuş şertleriniň döredilendigini belläp, Garaşsyz, baky Bitarap Watanymyzyň senagatçylarynyň geljekde hem ýurdumyzy ösen döwlete öwürmekde tutanýerli zähmet çekjekdiklerine, döwletimiziň ykdysady kuwwatyny pugtalandyrmaga mynasyp goşant goşjakdyklaryna berk ynam bildirdi.

Geçirilen çäreleriň dowamynda Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önümçiligi ministrine «SACMI Imola Societa Cooperativa» kompaniýasynyň Bäherden keramiki önümler kärhanasynyň ýokary tehnologiýaly enjamlar bilen enjamlaşdyrylan desga bolup, ähli inženerçilik işleriniň we kärhananyň önümçiliginde ornaşdyrylan enjamlaryň Ýewropada hereket edýän, halkara derejede kabul edilen standartlara doly laýyk gelýändigini

tassyklaýan şahadatnamasy, şeýle hem Italiýanyň «Associazione Costruttori Italiani Macchine Attrezzature per Ceramica» kompaniýasynyň «Bäherden» keramiki önümleri kärhasasynyň ekologik taýdan arassa we daşky gurşawa zyýan ýetirmeyän desga bolup, kärhananyň önümçiliginde ornaşdyrylan tehnologik enjamlaryň hil, daşky gurşaw, saglyk we howpsuzlyk taýdan halkara güwänamalaryň kadalaryna doly laýyk gelýändigini tassyklaýan şahadatnamasy gowşuryldy.

*Begmuhammet
GYLYÇDURDYEW,
Türkmenistanyň Senagat we
gurluşyk önümçiligi ministrliginiň
Senagat müdirliginiň baş hünärmeni.*

DÜNYÄNIŇ ÝYLGYRÝAN DÖWRI

Ynsan ýüreklerini edil derýa-deňizler ýaly joşdurýan, ýere ýyly girip «Bijanlary jana girizip», günü-güneşi öňküsinden nurlandyran, bugdaý ekillen ýerleri maýsazarlyga öwren, daglaryň-düzleriň ýüzüniň al-ýaşyl don geýip, läle-reýhana öwrülen döwri bolan ýazyň ýakymy bilen giň jahana dolan günleri enelerimiziň günü bolan Milli bahar baýramy hem ähli ýerlerde bellenilýär. Bu barada hormatly Prezidentimiz: «Halkara zenanlar günü jemgyýetimizi belent maksatlara jebisleşdirýän hem-de döredijilikli işlere ruhlandyrýan baýramçylyk hökmünde milli senenamamyzda aýratyn orun tutýar» diýip belleýär. Bu döwri eserleri Jemşidiň jamyna deňelen akyldar şahyrymyz:

*Bijanlar jana girip, ederler dahan peýda,
Görmedigiň giýäler, gögerip rowan peýda,
Ederler haýwanatga hem sudy-zyýan peýda,
Ýer ýüzüne ýaýylyp, ýörirler nahan peýda,
Wabeste dahan guşlar kylarlar zyban peýda*
diýip ýazsa, dilçi alym Mahmyt Kaşgarly:

*Gyş ýaz bilen uçraşdy,
Gyňyr göz bilen gözleşdi,
Tutluşmaga synanyşdy,
Ýuwutmaga çalyşdy.*

*Dürli güller açyldy,
Jennet ýeri görüldi,
Gyş gelmezine gitdi,
Gurt-guş bary direldi —*

diýip ýazýar.

Togsan dolup, ýere ýyly girip ugramagy, daragtlaryň gülläp, pyntyk ýaryp başlan bu döwri beýik Pyragy:

*Derwüşler köňli jem dursun namaza,
Ýigitler ýygylsyn söhbede-saza,
Ilimiz ulaşýar sowulmaz ýaza,
Togsan dolup tamam bolsa gysymyz*

diýip beýan edipdir.

Dünýä barylýan ýolda mähek daşyna deňelen gyz-gelinlerimiz, şeýle hem ýaşayyşyň durmuş mekdebine öwrülen enelerimiz lebzihalal, zähmet-söýer, belent ahlakly, ynsanperwer adamlar bolup, olar nesiller tarapyndan käbä deňelýär, olara ogullar ýüzlenende: «Eý, käbäm enem!» diýip ýüzlenýär. Olaryň iň mähremlerine, zähmetsöýerlerine, ynsanperwerlerine «Ene mähri» diýen hormatly adyň dakylmagy, «Zenan kalby» diýen ordeniň gowşurylmagy, şonuň ýaly hem her ýyl Halkara zenanlar günü mynasybetli eziz Diýarymyzyň ähli gelin-gyzlaryna, talyp hem okuwçy, mekdebe çenli çagalar edaralarynda terbiýelenýän kiçi ýaşly gyzlara pul baýraklarynyň gowşurylmagy zenanlara nä derejede hormatyň goýulýandygyny görkezýär.

Eneleriň hem uýalaryň baýramy hökmünde hormat-sylaga mynasyp bolan bu baýramçylyk günlerinde mähriban zenanlarymyza ter güllerden bogulan çemenleriň we altyn-kümüş şaý-sepleriň sowgat edilmegi, hormatly Prezidentimiziň gol çe-

ken resminamasy esasynda dabaraly ýagdaýda pul sowgatlarynyň gowşurylmagy, «Türkmenistanyň Gahrymany», «Türkmenistanyň halk artisti», «Türkmenistanyň halk bagşysy», «Türkmenistanyň «Ene mähri», «Türkmenistanyň at gazanan halyçysy» ýaly hormatly atlaryň dakylmagy, Türkmenistanyň «Zenan kalby» ordeniniň gowşurylmagy, Türkmenistanyň Maşgala kodeksi bilen baglanyşykly kanunçylyk namalarynyň, «Türkmenistanyň gender deňligi boýunça 2021—2025-nji ýyllar üçin Hereketleriň milli meýilnamasynyň» kabul edilmegi döwlet derejesinde zenanlarymyza goýulýan ýokary hormat-sarpadan habar berýär.

Her ýilkylary ýaly, bu ýyl hem Halkara zenanlar güni mynasybetli ýurdumyzyň welaýatlarynyň, Aşgabat hem Arkadag şäherleriniň medeniýet we sungat edaralarynda, bilim ojaklarynda, seýilgählerinde aýdym-sazly baýramçylyk çäreleri, bäsleşikler, çeperçilik sergileri, döredijilik duşuşyklary guraldy. Baýraklar, ter gül desselerinden çemenler gowşuryldy.

*Abdylhalyk
JUMADOW,
«Türkmenistanyň senagaty»
žurnalynyň redaktory.*

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOW:
— Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygynyň şanly 30 ýyllygynyň giňden belleniýän Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylynda Milli bahar baýramynyň — Halkara Nowruz gününiň taryhy ähmiýeti has-da ýokarlanýar.

«KÖPELMEGIŇ», «DÖWLETLILIGIŇ», «BOLÇULYGYŇ» BAÝRAMY

Ata-babalarymyz tarapyndan diriliş, ekerançylygyň, erkinlige çykmagyň, azatlygyň... baýramy diýlip atlandyrylan Milli bahar baýramynyň — Halkara Nowruz gününü şeýle beýan edilipdir:

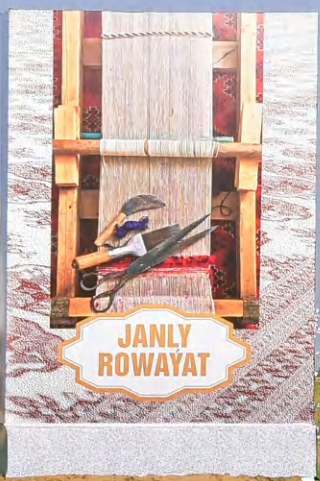
«Togsan doldy, türkmen Nowruzy, çarwa Nowruzy, arkaç Nowruzy (esasy Nowruz), ýüpek Nowruzy (ekerançylyk Nowruzy), çiltek Nowruzy, Oguz günü, Ýaz başy, Ýyl başy, Erkin gün». Edermen eždatlarymyz tarapyndan durmuş başlangyjy hasaplanylýan Nowruz baýramynyň ön ýanynda öýüň ähli ýeriniň arassalanmagy, köçeleriň süpürilmegi, supralaryň giňden ýazylyp, gelenlere hödür-ke-

rem edilmegi bilen Nowruz baýramyna girişilmegi barada belli ýazyjy Abylgazy Bahadyrhan özüniň «Şejereýi teräkimesinde»: «Oguzlar «Erkin günde» uly ot ýakdylar we agyr demir goýdular, ony çekiçlediler, onuň üsti bilen şol bir wagtda suwa we topraga oduň güýjünü geçirdiler. Olaryň garaýyşlaryna görä, şondan soň toprak janlanýar we sowuk yza çekilýär» diýip belleýär.

Nowruz gadymy hem musulman dünýäsinin baýramy. Oňa bagyşlap gündogar halklarynyň şahyrlarynyň arasynda goşgy-şygry ýazmadyk azdyr.

Ol barada beýik akyldar şahyrymyz Magtymguly Pyragy:

*Gelse Nowruz äleme, reň kylar jahan peýda,
Ebirler owaz urup, dag kylar duman peýda,
Bijanlar jana girip, ederler dahan peýda,
Görmedigiň giýalar, gögerip rowan peýda,
Ederler haýwanatga hem sudy-zyýan peýda,
Ýer ýüzüne ýaýylyp, ýöripler nahan peýda,
Wabeste dahan guşlar kylarlar zyban peýda*

diýip ýazsa, gündogar halklarynyň meşhur şahyry, ajaýyp söz ussady Saady oňa bagyşlap:

*Nowruz ülkä baýdagyn dikdi bu gün sähra era,
Gaharly gyş leşgerin çekdi bu dawwa era.
Gelin kimin her çemenge dakdy asman merwerit,
Ony almaşdy bulutlar guwwas kimin derýa era.
Dag başynda ýatan kokun, kulahyny aldylar,
Desse-desse Gün şöhesi düşdi bu gün ýagma era.
Gara baglar reýhan kibi güle bezendi bu gün,
Mün şükür, kim gara guşlar gitmiş kylyp gowga era..*

diýip ýazýar.

Ata-babalarymyz Nowruzy Täze gün, Täze ýyl hasaplapdyr. Ata-baba ynanjyna görä, Güni ilki göreniň ady ýylbaşy hökmünde baky ýaşamalydyr. Şeýle ynama uýýan janly-jandarlar obadan saýlanyp, Günüň dogjak tarapyna bakyp durupdyrlar. Şol barmana gündogar tarap gyzaryp başlapdyr. Ineriň gulagyna çykyp, gözünü jüýjerdip syçan hemmelerden öň «Hanha, Gün dogup gelýär» diýipdir-de, ineriň gulagyndan ýere özüni oklapdyr. Muňa ahmyrly galan iner dessine ony öldürmekçi bolupdyr. Emma syçan özüni kürene urup gu-

tulypdyr. Netijede ähli ünsüni syçandan ar almaga beren iner Günüň doganyny hem görmän galypdyr. Şeýle rowaýat esasynda dörän aýtgy şeýle beýan edilýär:

*Ýyl başy — syçan, sygyr, bars,
towşan, luw, ýylan,
Ýylky, koý, bijyn, takyk, it,
doňuz — boldy tamam.*

Doganlyk-dostlugyň, dünýä halklarynyň birek-birege ýakynlaşmagynyň baýramy bolan Halkara milli bahar baýramynyň — Halkara Nowruz gününü ýurdumyzda her ýyl giňişleýin bellenilýär. Onuň baýramçylyk derejesi hakynda hormatly Prezidentimiz: «Mälim bolşy ýaly, Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň Kararnamasy esasynda her ýylyň 21-nji marty «Halkara Nowruz günü» diýlip ygylan edildi. Nowruz baýramynyň döp-dessurlary ÝUNESKO-nyň Adamzadyň maddy däl medeni mirasynyň sanawyna girizildi. Şoňa görä-de, Nowruz baýramynda berjaý edilýän döp-dessurlar dünýä halklaryny birek-birege ýakynlaşdyrmakda, medeni-ynsanperwer gatnaşyklary kämilleşdirmekde aýratyn ähmiýete eýedir» diýip belleýär.

*Eziz ÇARLYÝEW,
Şirmyrat ÝUSUBOW,
S. A. Nyýazow adyndaky Türkmen
oba hojalyk uniwersitetiniň
mugallymlary.*

Türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gurbanguly BERDIMUHAMEDOW:
— Soňky ýyllarda türkmen halkynyň milli buýsanjy bolan behişi bedewleriň dünýä ýüzündäki abraýy belende galýar. Şunda «Galkynyş» milli at üstündäki oýunlar toparyna möhüm orun degişlidir. Toparyň agzalarynyň ýyndam ahalteke bedewlerinde ýerine ýetirýän çylşyrymly hereketleri, täsin milli at üstündäki oýunlary bu gün dünýä halklaryny haýran galdyrýar.

MONTE-KARLO ŞÄHERINDE GAZANYLAN ULY ÜSTÜNLİK

«At münüp alysa gözlän» ata-babalarymyz bedewiň hüý-häsiýeti, alys ýoly alty basyşy, adam ýaly begenişi, gaharlanyşy, öýkeleşy we beýleki ýagdaýlary boýunça atyň adama meňzeýändigini inkär edip bolmaýandygy barada hem aýdypdyr. Şonuň ýaly-da at müneniň pyýada görä biraz ýokardan seredýändigini, ýene bir tarapdan at münýäniň gözünüň görgür, aklynyň kesgir, ruhunyň beýik,

sünňüniň sagat, diýmek, on iki synasynyň sagdyn, bütin sünňüniň sazlaşykly işleýändigini hakynda hem ile ýaýypdyr. Akyl-paýhas, duýgurlyk, hüý-häsiýeti boýunça ynsana gaty golaý bolan türkmen atlary hakynda Magtymguly Pyragy özüniň aýdýşyk goşgusynda:

*Bedew atdyr, adam ýaly syzýar,
Bizden salam bolsun, jogap şeýledir*

diýip, beýan edýär. Bu barada Seýitnazar Seýdi:

*Bedew münen hassa bolsa, sag olur,
Çeşmi hyra bolur, keýpi çag olur,
Köňli hup açylan täze bag olur,
Ajap gülüstandyr üsti bedewiň*

diýip, bedew münen hassanyň basym sagalýandygy, keýpiniň çaglanýandygy, ruhunyň göterlip, çar tarapynyň bagy-bossanlyga öwrülýändigini barada ýazsa, Gahryman Arkadagymyz özüniň «Bedew» atly ajaýyp şygrynda:

*Baylyk kändir asman-zemin arada,
Ýöne saňa taý geljek zat niredede?!
Dünýä halklaryny dosty-ýar eden,
Bir belent ykbal sen illere, bedew!*

diýip, bedewiň aňrybaş gymmatlykdygyny, türkmen üçin belent ykbaldygyny nygtaýar.

Elbetde, türkmeniň at-abraýy ummanlar aşyran «Galkynyş» milli at üstündäki oyunlar topary Gahryman Arkadagymyzyň başlangyç-tagallasy bilen 2007-nji ýylda döredilip, ol eýýäm halkara derejeli ýaryşlaryň köp sanlysynda ýeňiji boldy. Topar 2013-nji ýylda üstünlikli-ýeňişli ýollarynyň başyny başlap, hut şol ýyl hem Russiýa Federasiýasynyň paýtagtynda geçirilen «IDOL» Bütindünýä sirk sungaty festiwalynda çykyş edip, baş baýraga mynasyp boldy. Şondan soň 2014-nji, 2015-nji, 2016-njy, 2018-nji ýyllarda uly ýeňişleri gazandy. Ol Italiýanyň Latina şäherinde geçirilen

XVI Halkara sirk festiwalýnda, Hytaý Halk Respublikasynda geçirilen II Halkara sirk sungaty festiwalýnda, Gyrgyz Respublikasynyň Çolpan Ata şäherinde geçirilen Çarwadarlaryň II bütindünýä oýunlarynda baş baýraklara, Russiýa Federasiýasynyň Sankt-Peterburg şäherinde geçirilen Fontan-kadaky I Halkara sirk sungaty festiwalýnda «Altyn Gaetano» — altyn heykeljige mynasyp boldy.

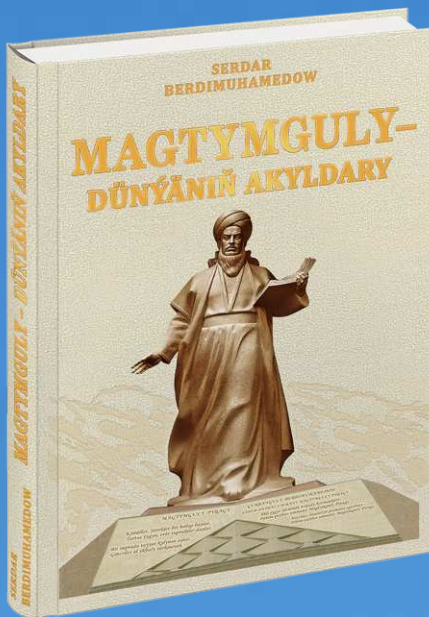
«Galkynys» milli at üstündäki oýunlar toparymyz şu ýylyň başynda 1974-nji ýylda esaslandyrylan, her ýyl Monakonyň Monte-Karlo şäherinde geçirilýän 47-nji halkara festiwalýnda üstünlikli çykyş edip, çäýelik, gözelligi, başarnyklylyk, şeýlede ussatlyk babatda bir bitewi sazlaşygy emele getirmek boýunça ýokary derejedäki taýýarlygyny görkezip, jemi baş gezek baş baýraga mynasyp boldy. Şondan soň ol her ýyl diýen ýaly halkara derejesinde ýeňişli ýollaryny özüne ýaran edinmegi dowam etdirdi.

Myrat JUMAÝEW,

Maýa Kulyýewa adyndaky Türkmen milli konserwatoriýasynyň ýanyndaky Daňatar Öwezow adyndaky ýörite sazçylyk mekdebiniň mugallymy.

Döwlet Baştutanymyzyň we Gahryman Arkadagymyzyň başlangyçlary esasynda 2024-nji ýyl «Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy» şygary astynda geçdi. Magtymguly Pyragynyň doglan gününüň 300 ýyllygy mynasybetli beýik nusgawy şahyryň döwürleriň we siwilizasiýalaryň özara arabaglanyşygyny alamatlandyran, parahatçylygyn, ösüşiň binýady bolup hyzmat edýän, halklary we döwletleri birleşdirýän filosofiýasy бүтін dünýä ýaň saldy. 2024-nji ýylyň oktýabrynda Aşgabatda guralan halkara forum, şeýle hem ýylyň başyndan bäri Türkmenistanda we daşary ýurtlarda geçirilen halkara çäreleriň ýüzlerçesi munuň aýdyň mysalydyr.

BEÝIKLERIŇ WASPYN ÝAZAR BEÝIKLER

Türki medeniýetiň halkara guramasy (TÜRKSOÝ) tarapyndan 2024-nji ýylyň «Türki dünýäsiniň beýik şahyry we akyldary Magtymguly Pyragy ýyly» diýlip yglan edilmegi, Magtymgulynyň golýazmalar toplumynyň ÝUNESKO-nyň «Dünýäniň hakydasy» maksatnamasynyň halkara sanawyna girizilmegi, beýik söz usadynyň doglan gününüň 300 ýyllygynyň 2024-2025-nji ýyllarda ÝUNESKO bilen bilelikde bellenilýän şanly seneleriň sanawyna goşulmagy nusgawy şahyrymyzyň döredijiliginiň dünýä derejesinde ykrar edilýändiginiň aýdyň güwäsidir. 2024-nji ýylyň «Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy» şygarynyň many-mazmuny halkymyzyň watançylyk ruhuny belende götermäge, ýurdumyzyň şöhratyny, halkara abraýyny ýokarlandyrmaga, ýaşlary päk ahlaklylyk ruhunda terbiýelemäge goşant goşmaga, watandaşlarymyzy täze üstünliklere ruhlandyrmaga gönükdirildi. Gahryman Arkadagymyzyň Magtymguly Pyraga bagyşlap döreden goşgusyndan ugur alnyp, ýylyň şygarynyň «Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy ýyly» diýlip atlandyrylmagy türkmen halkynyň beýik ogluna hem-de onuň baý edebi mirasyna çuňňur hormatyň nyşanyna öwürüldi.

«Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy» ýylynda hormatly Prezidentimiziň gatnaşmagynda Aşgabadyň gözəl künjeginde, Köpetdagyň eteginde türkmeniň beýik ogly Magtymguly Pyragynyň ajaýyp heýkeliniň we nusgawy şahyryň adyny göterýän medeni-seýilgäh toplumyň açylmagy hem hakyky ynsanperwer, beýik söz usadynyň şahsyýetine, edebi mirasyna goýulýan belent sarpanyň ykrar edilýändigini ýene-de bir gezek dünýä ýaýdy.

Magtymguly Pyragynyň döredijilik mirasy bahasyna ýetip bolmajak milli baýlyk we dünýä medeniýetiniň hazynasynyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Dana Pyragynyň şygurlary adamlaryň kalbynyň töründen orun aldy. Çünki olarda bütin adamzadyň üýtgeşsiz gymmatlyklary – Watana söýgi, ynsanperwerlik, parahatçylyk, döredijilige, dost-doganlyga çagyryş çuňňur beýan edilýär. Bu ýörelgeler Watanymyzyň hemişelik Bitaraplygynyň mazmunyny emele getirýär we ýurdumyzyň syýasatynyň parasatlylygynyň, dowamatlylygynyň hem-de ähmiýetiniň çüşmesi bolup durýar.

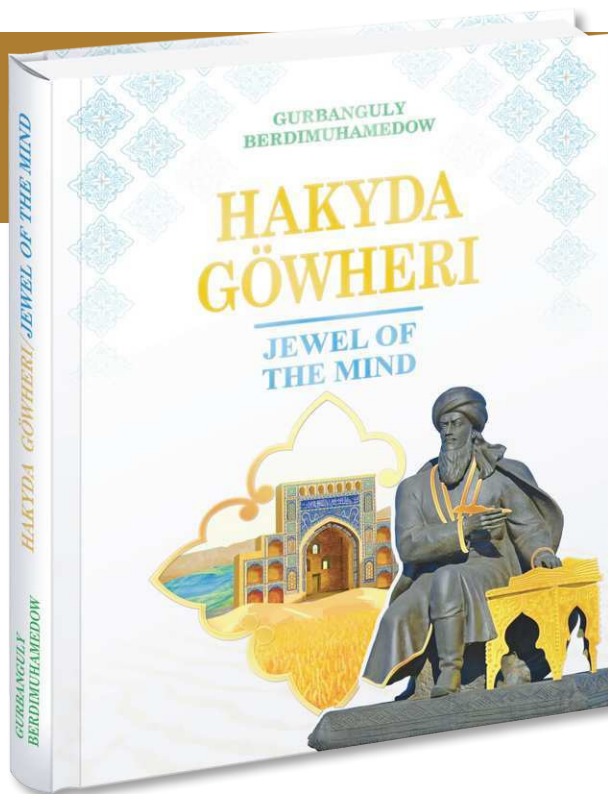
Arkadagly Gahryman Serdarymyz «Magtymguly – dünýäniň akyldary» atly kitabynda: «Magtymgulynyň sözlerine hiňlenmek, bagtyň mukamyna hiňlenmekdir. Magtymgula düşünmek, ömrüň manysyna düşünmekdir. Magtymguly hakda ýazmak, bakylyk hakda ýazmakdyr» diýip belleýär. Bu parasada ýugrulan jümleler asyrlaryň dowamynynda subut edilen hakykatdyr. Çünki beýikler barada ýazylan eserler hem beýik bolýar. Gündogaryň beýik akyldary Magtymguly Pyragynyň ömrüni şöhlendirýän bu kitap hem şeýle beýik eserleriň biridir. Hormatly Prezidentimiz ajaýyp kitabyň jemlemesinde: «Döredijiligiň Pyragyly ýoly size garaşýar, eziz milletim!» diýip bellemek bilen, okyjylaryny şahyryň eserlerini okamaga, onuň çuňňur paýhasa ýugrulan dünýäsine aralaşmaga çagyýar.

Hormatly Prezidentimiziň «Magtymguly – dünýäniň akyldary» atly kitabyňyň dana şahyryň 300 ýyllygynyň ýurdumyzda we dünýä döwletlerinde giňden bellenen «Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy» ýylynyň uly üstünliklere beslenip jemlenilýän günlerinde hem-de täze 2025-nji Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylynyň önüsyndasynda halkymyza gowuşmagy aýratyn many-mazmuna eýedir.

Hormatly Prezidentimizi täze, uly ähmiýetli kitabyňyň çapdan çykmagy bilen tüýs ýürekden gutlaýarys we milli edebi mirasymyzy öwrenmekde gymmatly gollanma boljak şeýle eserleriniň höwruniň köp, döwet galamynyň mundan beýläk hem ýiti bolmagyny tüýs ýürekden arzuw edýäris.

Bize ähli babatda ýol-ýörelge bolýan, parasatly öwüt-nesihatlaryny berýän, bagtyýar döwürimizden ruhlanyp ýaşamagy sargyt edýän, Watany söýmegiň we oňa hyzmat etmegiň beýik nusgasyny görkezýän türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gahryman Arkadagymyzyň hem-de hormatly Prezidentimiz Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň janlary sag, ömürleri uzak, mertebeli başlary belent bolsun, aýdyň maksatly dünýä nusgalyk işleri uly üstünliklere we rowaçlyklara beslensin.

Şamuhammet HOJAGELDIÝEW,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önümçiligi ministrliginiň Işgärler bölüminiň baş hünärmeni.

ЖЕМЧУЖИНА МУДРОСТИ

ны историко-культурных памятниках. Свои взгляды и рассуждения по этим вопросам Герой-Аркадаг изложил в пяти главах произведения. Во втором разделе «Ruhy miras», состоящем из шести глав, повествуется о многообразии культурно-духовных ценностей, составляющих наследие нации.

В книге уделено большое внимание культурному наследию, в том числе и эпохе Махтумкули. Махтумкули Фраги — любимый всеми поэт. Песни непревзойдённого корифея туркменской классической литературы всегда на устах представителей юного и старшего поколения. А его стихи знают наизусть миллионы людей, живущих на всех континентах земного шара. Не случайно Махтумкули называют поэтом планетарного масштаба, поэтом на все времена.

В этой книге собраны интересные исторические сведения об Анауской культуре, древней крепости Ниса, включённой в Список Всемирного наследия ЮНЕСКО, о великих Сельджуках и государстве Хорезмшахов, памятниках культуры, а также старинных огузских традициях, демонстрирующих неразрывную связь туркменской литературы с мировой художественной культурой.

В настоящее время, в силу изменений, происходящих социально-экономической, политической и культурной жизни страны, мощный импульс в контексте приоритетов эры Возрождения новой эпохи могущественного государства обретает интерес к национальным истокам — истории, культуре, литературе, языку, письменным памятникам и т.п. Этим определяется культурологическое и научно-познавательное значение данной категории литературы.

*Лейли НУРБЕРДЫЕВА,
студентка Туркменского национального
института мировых языков имени
Довлетмаммеда Азади.*

Новое произведение Национального Лидера туркменского народа Гурбангулы Бердымухамедова «Hakyda göwheri» стало знаковым общественно-политическим событием 2024 года. Представляющая собой серьёзный исторический и философский труд, эта книга привлекла широкий круг читателей и была воспринята народом как бесценный подарок.

Новое произведение Героя-Аркадага «Hakyda göwheri» — это жемчужина мудрости, вобравшая в себя уникальные сведения о славной истории, богатом творческом наследии нашего народа. Это произведение является ценным источником, в том числе и для изучения особенностей древней огузской литературы. Вместе с тем новый литературный труд Героя-Аркадага является выражением научных взглядов на героическую, насчитывающую тысячелетия, историю нашего народа.

Читая книгу, можно совершить заочную экскурсию в прошлое. Как известно, книга состоит из «Предисловия» и двух разделов. В первом разделе «Taryha syýahat» рассказывается о славном историческом пути туркмен и сохранившихся на территории стра-

TÄZE JAÝ — BAGTDAN SERPAÝ

Garaşsyz, hemişelik Bitarap ýurdumyzyň ähli künjeklerinde Halkara zenanlar gününe bagyşlanan dürli çäreler, dabaralar, maslahatlar, sport ýaryşlary, bäsleşikler, täze gurlan ýaşaýyş jaýlarynyň açylyş dabaralary we beýleki medeni-köpçülikleýin çäreler uly ruhbelentlik hem şatlyk-şowhun bilen geçirilýär.

6-njy martda Aşgabat şäheriniň Büzmeýin etrabyňyň «Altyn nesil» köçesiniň ugrunda täze gurlan 1 sany 4 gatly 48 öýli we 1 sany 4 gatly 64 öýli hem-de mümkinçilikleri çäkli we durmuş goldawyna aýratyn mätäçlik çekýän raýatlarymyz üçin 1 sany 4 gatly 48 öýli ýaşaýyş jaýlarynyň açylyş dabarasy boldy. Ajaýyp bahar baýramçylygynyň toý şatlygyny has-da belende göteren dabara Aşgabat şäher häkimliginiň ýolbaşçylary, Mejlisiň deputatlary, Aşgabat şäher, etrap halk maslahatynyň agzalary, ýurdumyzyň jemgyýetçilik guramalarynyň hem-de köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň wekilleri, şeýle hem paýtagtymyzyň il sylagly ýaşululary we eneleri, köp sanly ýaşaýjylar gatnaşdylar.

Dabaranyň myhmanlary täze öý alan bagtyýar maşgalalaryň ojagyna baryp, jaýla-

ryň otaglaryna aýlanyp, ol ýerde döredilen amatly şertler bilen tanyşdylar.

Desganyň açylyş dabarasyna gatnaşyjylar, aýratyn-da, täze jaýlara göçüp gelmek bagty miýes-ser eden ildeşlerimiz halkymyzyň ýaşaýyş-durmuş derejesini ýokarlandyrmak bilen bagly meseleleri hemişe-

lik üns merkezinde saklaýandygy üçin hormatly Prezidentimize we Milli Liderimize hoşallyk sözlerini beýan etdiler.

Aýdym-sazly çykyşlar bilen utgaşykly dowam eden dabarada täze desgalary bina etmekde has tapawutlanan gurluşykçylara döwlet Baştutanymyzyň adyndan sowgatlar gowşuryldy.

Döwrebap jaýlardan paýly bolan maşgalalar täze öýleriň açarlaryny maňlaýyna sylap kabul etdiler. Olar mukaddes Oraza aýynda guralan bu dabaranyň, hususan-da, mümkinçilikleri çäkli we durmuş goldawyna aýratyn mätäçlik çekýän maşgalalar üçin ýaşaýyş jaýynyň ulanmaga berilmeginiň Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe haýyrly işleriň mynasyp dowam etdirilýändiginiň aýdyň nyşanydygyny nygtadylar.

Maksat ANNAMUHAMMEDOW,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk
önümçiligi ministrliginiň
Düýpli gurluşyk we maýa goýum
bölüminiň başlygy.

«AKYLLY», «ÝAŞYL» ŞÄHER — DÖWRÜŇ BEÝIK GUDRATY

Sebitde heniz deňi-taýy ýok «akyly» şäher hökmünde Gahryman Arkadagymyzyň payhasyndan dörän Arkadag şäheriniň ikinji tapgyrynyň gurluşygy hormatly Arkadagymyzyň akyl-payhas önümi hökmünde giň gerime eýe bolýar. Demir ýol we awtomobil menzillerinde Gün panelleriniň oturdylymagy, önümçilik kuwwatlyklaryny, şonuň bilen birlikde lukmançylyk klasteriniň önümçilik toplumyny döretmek boýunça işler geçirilýän Arkadag şäheriniň gurluşygynyň ikinji tapgyryna 2023-nji ýylda badalga berlip, onuň gurluşygyny 2026-njy ýylda tamamlap, toý bagy kesiljek bu şäheriň «ýaşyl» tehnologi-

ýaly «akyly» şäher hökmünde gapylarynyň giňden açylmagy bilen geljegiň megapolisiniň — geljekki beýik şäheriň gözelligi dünýäsi giň jahana ýaýýar. Arkadag şäheriniň ikinji tapgyrynda her biri 720 orunlyk umumybilim berýän mekdepleriň 5-si, 320 orunlyk çagalar baglarynyň 9-sy, şäheriň etrap häkimliginiň binasy, saglyk we çagalar seýilgähleri, söwda hem hyzmat ediş toplumy, saglyk öýi, awto-toplum, demirýol, awtomobil menzilleri hem-de beýleki durmuş hajatly binalary gurlar.

Arkadag şäheri medeni-durmuş, beýleki maksatly binalaryň 336-sy gurlan täze we döwrebap şäher hökmünde hemmeleri haýrana galdyryýan häzirki zaman awtoulag serişdeleri, elektromobilleri bilen «Ýewropada Howpsuzlyk we Hyzmasdaşlyk Guramasynyň sebitinde durnukly, «ýaşyl», howa üçin oňaly wew innowasion çözgütli şäherleri ösdürmek» taslamasyna goşulýandygy baradaky

Güwänama» hem mynasyp bolan döwrebap şäherleriň biridir. Şonuň ýaly durmuşa geçirilen uly işleriň netijesi bolan şäher barada Arkadagly Gahryman Serdarymyz, hormatly Prezidentimiz: «Arkadag şäheriniň diňe bir Türkmenistanda däl, eýsem, tutuş sebitde ilkinji «akyly» şäher hökmünde abraýy barha artýar» diýip belleýär.

Arkadag şäheri barada Milli Liderimiz: «Bu «akyly» şäheriň innowasion taslamasy dünýäniň we milli binagärligiň, bezegiň, tehnologik üpjünçiligiň iň gowy nusgasyny özünde jemleýär» diýip belleýär. Birinji tapgyrynyň gurluşygynda 15 müňden gowrak adam zähmet çeken Arkadag şäherinde «akyly» öý ulgamyny ornaşdyrmakda ýurdumyzyň ýokary okuw mekdeplerinden 240 talyp öz ukyp-başarnygyny görkezdi. Şeýle hem ýiti ukyby bolan ýaşlaryň işläp taýýarlan «akyly» şäher üçin programma üpjünçiliginiň «Arkadagly ýaşlar» diý-

lip atlandyrylmagy hemmeler tarapyndan oňlanyldy. Çünki Arkadag şäherinde häzirem bolşy ýaly, geljekde hem ýaşajaklar, döredijilikli işläp, zähmet çekjekler, esasan, ýaşlardyr.

Iri ylym-bilim, medeniýet we halkara hyzmatdaşlyklarynyň merkezine öwürlip barýan Arkadag şäheri halkara sylaglarynyň 21-sine mynasyp bolup, bu ajaýyp şäheriň gurluşygynda «akyly» şäher konsepsiýasynyň kadalarynyň, «ýaşyl» tehnologiýalaryň giňden ulanylmagy, şäheriň derejesiniň we ähmiýetiniň ýurdumyzyň kanunçylygynda hukuk taýdan berkidilmegi, şunuň bilen baglylykda hem, dünýäde mynasyp ornuna mynasyp bolmak üçin, Arkadag şäherini 2024 — 2052-nji ýyllarda ösdürmegiň Konsepsiýasynyň taýýarlanylmagy düýpli resminama hökmünde ör-boýuna galýar.

Şäheriň döwrebap sanly, «akyly» köçeleri, «akyly» duralgalary, «akyly» öý hyzmatlary bilen birlikde onuň ýol howpsuzlygynyň hyzmatlarynyň hem üpjün edilmegi, şol sanda «akyly» ugurlary arkaly sürüjilere wagty tygşytlamaga mümkinçilik döretmegi, ulag serişdeleriniň hereket ugurlary, duralgalara gelýän wagty hakynda maglumat berýän programma üpjünçiligi bu ýerde ýaşamak üçin ýokary amatlygyň döredilendigini görkezýär. Şonuň ýaly hem türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy, Gahryman Arkadagymyz Gurbanguly Berdimuhamedowyň başlangyç-tagallasy bilen sebitde heniz deňi-taýy bolmadyk iň bir häzirki zaman şäheriniň merkezinde edara-kärhana binalarynyň, ýaşaýyş jaýlarynyň, iň bir döwrebap çagalar sagaldyş-dikeldiş merkeziniň, hassahanalarynyň, orta we ýokary orta hünär okuw mekdepleriniň, inženerçilik ulgamlarynyň hem-de beýleki durmuş ähmiýetli desgalarynyň köp sanlysynyň gurlup ulanmaga berlendigi ýurdumyzda «Döwlet adam üçindir!» diýen baş şygarynyň subutnamasy hökmünde dünýä ýaýylyar.

Jepbarguly GURBANOW,
S. A. Nyýazow adyndaky Türkmen
oba hojalyk uniwersitetiniň mugallymy.
Medet AKMÄMMEDOW,
şol uniwersitetiň talyby.

«WATAN DIŇE HALKY BILEN WATANDYR!
DÖWLET DIŇE HALKY BILEN DÖWLETDIR!»

01 / 2025.

Bitaraplyk mukaddes baýlygymyz

Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýyly türkmen jemgyýeti we halkara jemgyýetçiligi üçin, taryhy ähmiýetli ýyl bolar. Biz bu ýyl Garaşsyz ýurdumyzyň durmuşyndaky örän möhüm senäni – ata Watanymyzyň hemişelik Bitaraplygynyň 30 ýyllyk baýramyny belläris. 12-nji dekabır Halkara Bitaraplyk günü diňe bir biziň milli baýramymyz bolmak bilen çäklenmän, eýsem, ol dünýä möçberinde bellenilip geçilýän senä hem öwrüldi.

Taryhy taýdan gysga möhletiň içinde Türkmenistan döwletimiz dünýä giňişliginde köp döwletler, abraýly halkara guramalary bilen dünýäde parahatçylygyň, howpsuzlygyň we durnukly ösüşiň hatyrasyna dostlukly, ynanyşmak, deňhukukly hyzmatdaşlyk ýörelgelerine esaslanýan gatnaşyklary ýola goýdy. Bu ugurda daşary ýurtly hyzmatdaşlar bilen gatnaşyklaryň täze ýollaryny we ugurlaryny işläp taýýarlamakda baý tejribe toplanlydy. Bu gün ýudumyzyň alyp barýan daşary syýasatynyň we seçip alan ýolunyň dogrudygyny tutuş dünýä ykrar edýär. Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygy Merkezi Aziýa sebitinde dartgynlyklaryň peselmegine, howpsuzlygyň berkemegine, döwletara gatnaşyklarynyň ýygjamlaşmagyna, hyzmatdaşlygyň pugtalanmagyna we ösmegine ullağan goldaw berdi. Bitaraplyk – sabyr-takady hiç haçan elden bermedik türkmenleriň päk kalbynyň, ynsanperwer aň-düşünjesiniň gazanan mukaddes baýlygydyr. Parahatsöýüjilik, hoşniýetli goňsuçylyk türkmeniň paýhasyna we kalbyna mahsuz gymmatlykdyr.

Magtymguly atamyzyň ajaýyp sargytlaryny we öwüt-ündewlerini hakydamyza getirsek:

*Ýagşy gylyk duşmanyňy dost eýlär,
Gylygyň pis bolsa, işiň jeň bolar,*

«Türkmenistanyň senagaty» žurnalynyň
yglan eden
«Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň
ykdysady ösüşine biziň goşandymyz» atly
döredijilik bäsleşigine

*Duşmanyň hem düşer bolsa goluňa,
Owal başda bir mürewwet gerekdir.*

Ylalaşdyryjylyk, hoşniýetli goňsuçylyk we bitaraplyk ruhuýetimizden, milliligimizden gözbaş alýar. Döwletimiziň sarsmaz binýatlarynyň biri bolan hemişelik Bitaraplygymyz – Türkmenistanyň alyp barýan bitarap daşary syýasaty türkmen halkynyň milli häsiýetine kybap gelýär.

*Bitarap döwletim şanyňa gurban,
Duraryn hyzmatda janym aýaman.
Asuda asmanyň dertlere derman,
Seň goýnuňda, ülkäm, galmaz hiç arman.*

*«Watan» sözi keramatdyr, keremdir,
Gurban bolsam, tagamyňa, duzuňa.
Bu durmuşy Garaşsyzlyk berendir,
Guwan, ülkäm, ogulyňa, gyzyňa.*

*Goý, baky parlasyn ýaşyl baýdagym,
Adyň dilde sena, gudrat saýdygym.
Bitaraplyk meň mukaddes baýlygym,
Barlygyňda özüm bagtly duýdugym.*

*Gözel görkünü dillerimde dessanym,
Eziz Watan öý-ojagym hoş halym.
Göz guwanjym ak bagtym hem ykbalym,
Garaşsyz, Bitarap Türkmenistanym.*

Seyitmuhammet JEPBAROW,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önümçiligi
ministrliginiň Gurluşyk önümçiligi müdirliginiň
başlygynyň orunbasary – bölüm başlygy.

MAGTYMGULY PYRAGYNYŇ DÖREDIJILIGINDE PARAHATÇYLYK WE YNANYŞMAK TAGLYMATY

Ýurdumyzyň başlangyjy bilen Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň degişli Kararnamasy arkaly «2025-nji ýyl — Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýyly» diýlip yglan edilmeginiň özeninde Magtymguly Pyragynyň ynsanperwer pikir-garaýyşlarynyň bardygyny bellemek gerek. Çünki öz şygrylarynda adamzat gymmatlyklaryny, ähli döwürler üçin derwaýys bolan agzybirlik ýörelgelerini öňe süren Magtymguly Pyragy parahatçylygyň hakyky waspçysydyr. Söz ussadynyň goşgularynyň özenini düzýän ynsanperwer pikirler bu gün Birleşen Milletler Guramasynyň бүтін dünýäde parahatçylygy berkarar etmek baradaky esasy maksatlaryna laýyk gelýär.

Geçen «Pähim-paýhas ummany Magtymguly Pyragy» ýylynda ýurdumyzda taryhy özgertmeler durmuşa geçirildi, türkmeniň beýik ogly Magtymguly Pyragynyň 300 ýyllyk toýy halkara derejesinde giňden toýlandy. 2025-nji – Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýyly bolsa, şeýle taryhy özgertmeleriň, beýik sepgitleriň, halkymyzyň, Gahryman Arkadagymyzyň, Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň parahatçylyga, birek-birege ynanyşmaga, jebisligе ýugrulan umumadamzat ähmiýetli başlangyçlarynyň özboluşly dowamy boldy.

Gahryman Arkadagymyz: «Akyl-dar şahyrymyzyň öňe süren taglymatlary, öwüt-ündewleri we ýörelgeleri her bir türkmeniň kalbyna we aňyna

baky ornaşdy» diýip belleýär. Magtymguly Pyragynyň şeýle umumadamzat gymmatlygyna öwürülen pelsepe-parasaty, pikir-garaýyşlary Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň mähriban halkymyza sowgat beren «Magtymguly – dünýäniň akyldary» atly ajaýyp kitabyňyň içinden eriş-argaç bolup geçýär.

Türkmen halkynyň nusgawy şahyry Magtymguly Pyragynyň döredijiligi özüniň köptaraplaýynlygy bilen tapawutlanýar. Şonuň üçinem edebi mirasymyzyň özeni hasaplanylýan ol sygyrlaryň her setiriniň dür dänesine barabar gymmaty bar. Hususan-da, olarda adamlaryň gylyk häsiýetleri, jemgyýetde özlärini alyp baryşlary, birek-birek bilen dosat-doganlyk gatnaşyklary jemlenendir.

Türkmen diliniň kämilleşmeginde hem-de ösmeginde uly hyzmatlary bitiren Gündogaryň beýik akyldary we söz ussady Magtymguly Pyragy öz döredijiliginde parahatçylyk, ynanyşmak bilen baglanyşykly sözlere uly orun beripdir. Şahyr bu meseleäniň gymmatly aýratynlygyny açyp görkezmekde parahatçylyk we ynanyşmak bilen manydaş «asuda», «aman-nurbat», «myhman» ýaly we başga-da birnäçe sözleri ulanypdyr. Bu ugurda söz ussadyňyň döwet galamynyň astyndan çykan sözler halkyň isleg-arzuwynyň beýany bolup ýaňlanýar:

***Boş galypdyr gapyl göwre,
Merdana birew jan istär.
Ýürek-bagrym kylyp para,
Asudaýy-zaman istär.***

Akyldar şahyr parahatçylyk hakyndaky garaýyşlarynda ylalaşykly bolmagyň, birek-birek bilen ynanyşmagyň we düşünişmegiň ähmiýetiniň uludygyny belleýär:

***Adam bolsaň, gulak goýgul öwürde,
Alymlar ýanynda söhbet ýagşydyr.
Atarman, çaparman algyr ýigide,
Ýeri gelse, aman-nurbat ýagşydyr.***

Parahatçylykda, ynanyşmakda, asuda durmuşda ýaşamagyň türkmen ruhuna ýakynlygyny halkymyzyň münýýlyklaryň dowamynda kemala gelen we kämilleşen ahlak sypatlarynyň ählisinde görmek bolýar. Meselem, türkmen owaldan-ahyra parahatçylygy, asudalygy, goňşy bilen goňşynyň, oba bi-

len obanyň, il bilen ilin oňşukly ýaşamagyny barça zatdan ileri tutupdyr. Bu meselede goňşy döwletler bilen agzybirlikde ýaşamak esasy maksatlaryň biri bolupdyr. Beýik akyldaryň «Goýun kibi çar tarapa il bolgul» diýen setirleri özge milletlere bolan hoşniýetli garaýşynyň beýany bolup ýaňlanýar.

Parahatçylyk ähli zatdan ileri ynanyşyp ýaşamak — asuda durmuşyň binýady. Magtymguly muňa aňryýany bilen düşünpdir. Ol her demde öz iliniň parahat durmuşda erkana ýaşamagy hakynda tagalla edipdir.

Söz ussady sygyrlarynda myhmansöýüjilik meselelerini hem wagyz etmek bilen, salyhatlylyk, jomartlyk, türkmen halkynyň myhmanparazlyk, adamkärçilik, güler ýüzlülük ýaly häsiýetlerini çeper sözleriň üsti bilen kemsiz suratlandyrypdyr. Şahyr şeýle sygyrlarynda myhman bolmak, myhman almak desurlarynda mert ýigitleriň mertebesiniň has belende göterilýändigini nygtaýar.

Her gezek bolşy ýaly, geçirilýän duşuşyklardyr köpçülikleýin medeni çärelerden soň, myhmanlar paýtagymyzyň gözəl kümjeklerinde gezelençde bolýarlar, ahalteke bedewlerini synlaýarlar, gadymy taryhy ýadygärliklerimize baryp görýärler. Şonda olar türkmen halkynyň aşa myhmansöýerligini, güler ýüzlüligini, şeýle-de gówniaçyklygyny buýsanç bilen belleýärler.

Bu gün Türkmenistan hemişelik Bitaraplyk hukuk derejesine esaslanmak bilen, dünýä döwletleri hem-de halkara guramalary bilen ähmiýetli gatnaşyklarynda parahatçylygy üpjün etmek boýunça bimöçber tagallalary edýär. Eziz Diýarymyz Bitaraplygyň halkara hukugynyň, diplomatiýanyň, parahatçylyk dörediji dialogyň hem-de önüni alyş diplomatiýasynyň durmuşa geçirilmeginiň netijeli guraly bolup biljekdigini bütün dünýä aýan edýär. Şu nukdaýnazardan hem türkmen halkynyň ykbalyny önünden gören Magtymguly Pyragynyň ynsanperwerlik, myhmansöýerlik, adalatlylyk, parahatçylyk, hoşniýetlilik baradaky arzuwlarydyr gymmatly ündewleri Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döwletimizniň alyp barýan syýasatynyň esaslaryny düzýär.

***Oguljemał BEGENJOWA,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önümçiligi
ministrliginiň «Türkmen aýna önümleri»
kärhanasynyň laborant barlagçysy.***

NUR PAÝLAÝAR ÇAR TARAPA DIÝARYM!

Ilerim belent dag, gaýramda çöl-gum,
Bagtyýarlygymy duýýaryn her dem,
Bitewi hem halkalaýyn bu ulgam,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Ýolugra känleriň halyny sordum,
Dünyäniň gurluşyn gözlerde gördüm,
Bitaraplyk toýun toýlaýan ýurdum,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Çagalykdan öwrenenmiz sowatdyr,
Hak ýoluna düşmüş gadymky betler,
Täze durmuş, elektrik beketler,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Men — şahyr. Kän zatlar dolýar bu sere,
Men — daýhan. Bol suw hem ýer bar ekere,
Külli ynsanýete, sarp edijilere,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Türkmen ruhy baýdyr. Bar Magtymguly,
Ruhubelent halkyň kiçisem uly,
Boldur energiýa, ýürekler ýyly,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Gözel ýerdir Sünt-Hasardag, Damdamy,
Hazar görki çarлак, port görki gämi,
Uzap barýar energiýa ulgamy,
Gör-ä, çar tarapa paýlaýar nurun!

Boldan nur eçilýär dünýä Kuýaş-da,
Ilim deňhukukly, garaýşy başga,
Arkadagly Serdar bar munda başda,
Türkmen çar tarapa paýlaýar nurun!

Ýaraş SOLTANMYRADOW,
Türkmenistanyň Energetika
ministrliginiň Ak bugdaý etrabynyň
Ýaşlyk elektroulgamynyň
elektromontýory.

DÖREDÝÄRIS, SERET, ATA-BABALAR!

Gurluşyk ummany türkmeniň ýurdy,
Hem eken ekini bol hasyl berdi,
Tapdy hem işledi. Ýel dek ýüwürdi,
Danadan sypaýy ata-babalar.

Döwlet guran ärleri bar hökümlü,
Türkmen beýgelendir daglara çenli,
Sulfata durnukly sement önümlü —
Danadan sypaýy ata-babalar.

Toprak baý dag-daşa, demire-kömre,
Aňrymyz Pyragy, Şeýdaýy, Emre,
Isleg uly dürli aýna önümlerne,
Danadan sypaýy ata-babalar!

Pederler ýurt guran begli-soltanly,
Galdyrýas binalar demir-betonly,
Bitarap döwletli, şöhratly-şanly,
Danadan sypaýy ata-babalar!

Dünýä ýaly giňdir türkmeniň köňli,
Zenanlar don biçýär ýakaly-ýanly,
Zawodlarmyz koalimli-gipsli,
Hemem jaýlar gurýas demirbetonly,

Danadan sypaýy ata-babalar!
Dag-düzi geýýändir begresden dony,
Öndürýändir önüm kärhana-käni,
Aýna, mermer, keramzit-gazbetony,

Daglary barjamly almaly-narly,
Bili «gök guşakly», depesi garly,
Her bir işde Arkadagly Serdary,
Danadan sypaýy ata-babalar!

Şemşat AMANOWA,
Türkmenistanyň Senagat we
gurluşyk önümçiligi ministrliginiň
Türkmenabat şäheriniň
«Demirbetonkonstruksiýa»
kärhanasynyň direktorynyň kätibi.

BAGTYÝARLYK MUKAMY

Göterildi türkmenimiň ykbaly,
Türkmenistan – bagtyýarlyk mekany,
Haýran edip giň älemi-jahany,
Belentden çalynýar bagtyň mukamy.

Arkadagly Serdarymyz görelde,
Abraý-şöhratymyz galýar belende,
Bagşy çalýar şabram kakyp dutary,
Belentden ýaňlanýar bagtyň mukamy.

Türkmenistan – ýürekleriň dessany,
Bagtyýarlyk gurşap alýar çar ýany,
Bolup täze döwriň ajap owazy,
Belentden ýaňlanýar bagtyň mukamy.

Arkadag Serdarly ilim bagtyýar,
Bitarap Watanda toýlar toýlanýar,
Ösüşleri dünýä içre oňlanýar,
Belentden ýaňlanýar şatlyk mukamy.

Türkmenistan – parahatlyk mekany,
Täze ýylmyz ýeňişleriň çyragy,
Parahatlyk, ynanyşmak şygary,
Belentden ýaňlanýar dostluk mukamy.

Dünýäň çar künjüne açyk gapylar,
Gelen dost-dogana serpaý ýapylar,
Toý tutulyp, bedew atlar çapylar,
Belentden ýaňlanyp dostluk mukamy.

Arkadagmyz Watanmyzyň daýanjy,
Arkadag Serdarmyz halkyň guwanjy,
Watanyny saýyp hazyna-genji,
Belentden ýaňlanýar halkyň mukamy.

Ýurdumyz parahat, iller abadan,
Dünýä dursun, dursun asuda Watan,
Özgerip, güýç alyp düýnünden şu gün,
Belentden ýaňlansyn bagtyň mukamy.

SEN MENIŇ WATANYM, MENIŇ WATANYM!

Watan diýip urup dur bu ýürekler,
Jigerim-janym sen, eziz Watanyň!
Halkym bir jan, bir ten Arkadag bilen,
Gahryman Serdarly meniň Watanyň!

Mizemezdir Garaşsyzlyk binasy,
Bitaraplyk dillermiziň senasy,
Goşa mukaddeslik bagtyň güwäsi,
Garaşsyz, Bitarap, beýik Watanyň!

Baş welaýat bir suprada bir ten-jan,
Gahryman Serdarly täze döwre şan,
Özgerýän ýurduma yklymlar haýran,
Asuda, parahat, eziz Watanyň!

Agzybir il arzuwyna ýetendir,
«Watan diňe halky bilen Watandyr!,
Döwlet diňe halky bilen döwletdir!»
Şygary Serdarmyň rowaç Watanyň!

Şanyňa ýazylýar goşgudyr bentler,
Munda her daň bagt bolup atandyr,
«Öňe, öňe», maksatlaryň belentdir,
Bu gün baky ýazly, ajap Watanyň!

Döwrimiň şygary ýörelge bize,
Arkadagly Serdar görelde bize,
Eziz Watan waspy dessandyr dile,
Sen meniň Watanyň, meniň Watanyň!

Türkmen ili Arkadagdan arkaly,
Röwşen geljekli hem aýdyň erteli,
Belent mertebeli, belent sarpaly,
Arkadag Serdarly meniň Watanyň!

Şan-şöhratyň giň äleme ýaň salýar,
Bu toprakda türkmen ilim bagtyýar,
Barha gözelleşýär behişdi Diýar,
Çar tarapyň läle-reýhan, Watanyň!

Gurbangeldi ORAZBERDIÝEW,
«Türkmenistanyň senagaty»
žurnalynyň jogapkär kätibi.

KÄRDEŞER ARKALAŞYKLARYNYŇ IŞLERINIŇ NETIJELILIGINI GAZANMAK

Awazadaky okuw maslahatynyň we Geňeşiň nobatdaky giňeldilen göçme mejlisiniň esasy meselesi boldy

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe döwletimiziň we jemgyýetimiziň önünde duran ägirt uly taslamalarydyr maksatnamalary durmuşa geçirmekde jemgyýetçilik guramalaryna aýratyn orun degişli. Öz agzalarynyň zähmet çekmäge hukuklaryny, işgärleriň ýaşayş-durmuş we zähmet şertlerini goramak, zähmetde öndebaryjylary höweslendirmek, ola-

ryň oňaly şertlerde dynç almaklary barada hemişe alada etmek, ýokary hünärli işgärleri taýýarlamak hem-de hünär derejesini kämilleşdirmek bilen yzygiderli meşgullanmak ýurdumyzyň kärdeşler arkalaşyklarynyň möhüm wezipeleriniň hataryndadyr. Kärdeşler arkalaşyklarynyň ähli derejedäki guramalary hem, ilkinji nobatda strategik döwlet maksatnamalaryny,

Jemgyýetçilik guramalarynda

hormatly Prezidentimiz tarapyndan kesgitlenilýän anyk wezipeleriň many-mazmunyny, ähmiýetini halk köpçüliginiň arasynda wagyz etmek arkaly olaryň üstünlikli amala aşyrylmagyna mynasyp goşant goşmakda aýratyn işjeňlik görkezýärler.

Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýylynyň 16-22-nji fewraly aralygynda «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda ýerleşýän Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkeziniň «Daýanç» sagaldyş merkezinde Türkmenistanyň Gurluşyk we senagat işgärleriniň kärdeşler arkalaşygynyň Geňeşiniň, Türkmenistanyň Söwda we telekeçilik ugrunyň işgärleriniň kärdeşler arkalaşygynyň Geňeşiniň hem-de Türkmenistanyň Awtoulag we ýol hojalyk işgärleriniň kärdeşler arkalaşygynyň Geňeşiniň bilelikde guramagynda «Bitarap döwletde ýurdum parahat, miwesini berýär goralýan zähmet» atly okuw-maslahaaty we pudaklaýyn Geňeşiň nobatdaky giňeldilen 12-nji göçme mejlisi geçirildi. Okuw-maslahaat we göçme mejlis Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Milli merkeziniň 2025-nji ýylyň 13-nji ýanwarynda çykaran degişli karary bilen tassyklanan 2025-nji ýylyň dowamynda «Da-

ýanç» sagaldyş merkezinde geçiriljek okuw-maslahaatlarynyň meýilnamasyny ýerine ýetirmek maksady bilen hem-de Türkmenistanyň Gurluşyk we senagat işgärleriniň Kärdeşler arkalaşygynyň Geňeşiniň 2025-nji ýylyň 23-nji ýanwaryndaky kararyna laýyklykda geçirildi.

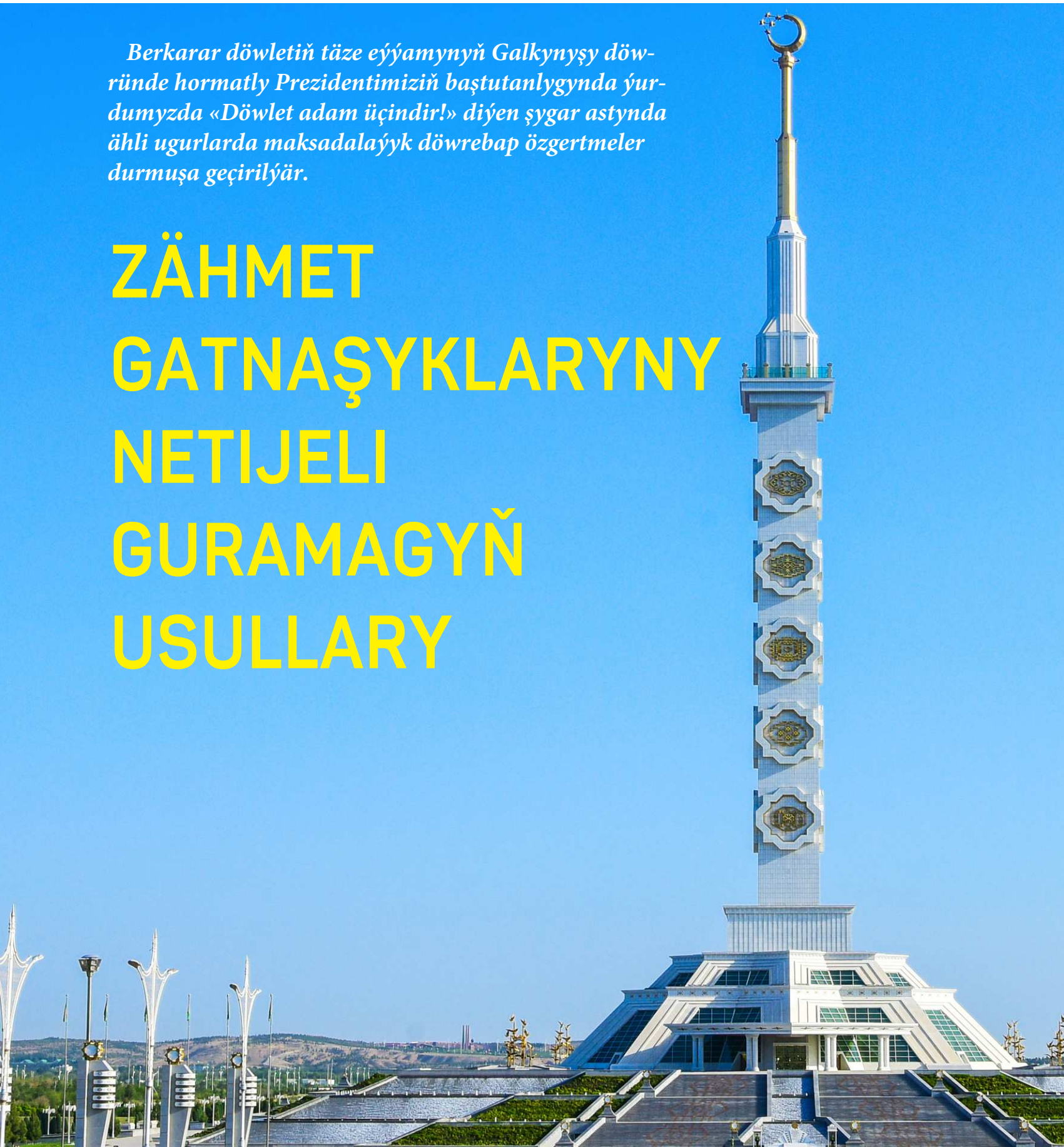
Ýurdumyzyň ykdysadyýetiniň ähli ugurlarynda gazanylan üstünlikleriň ähmiýetini, sagdyn durmuş ýörelgelerini wagyz etmekde, zähmet kanunçylygyny düşündirmekde, ýaş nesilleri watançylyk ruhunda terbiýelemekde, howpsuz iş şertleriniň üpjün edilişine gözegçiligi amala aşyrmakda kärdeşler arkalaşyklarynyň alyp barýan işleriniň gerimini giňeltmek we olaryň netijeliligini gazanmak maksady bilen guralan maslahat baş günün dowamynda oňa gatnaşyjylar üçin bilimdir hünär başarnyklaryny kämilleşdirek, özara tejribe alyşmak babatda özboluşly meýdança bolup hyzmat etdi.

Rahmandurdy RAHMANOW,
Türkmenistanyň Gurluşyk we senagat
işgärleriniň Kärdeşler arkalaşygy
Geňeşiniň başlygy.

*Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döw-
ründe hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda ýur-
dumyzda «Döwlet adam üçindir!» diýen şygar astynda
ähli ugurlarda maksadalaýyk döwrebap özgertmeler
durmuşa geçirilýär.*

ZÄHMET GATNAŞYKLARYNY NETIJELI GURAMAGYŇ USULLARY

Berkarar döwletimizde yzygiderli durmuşa geçirilýän kanunçylyk-hukuk özgertmelerinde jemgyýetiň döwletiň ýokary gymmatlygy bolan adamyň bähbitlerini, hukuklaryny we azatlyklaryny goramak ileri tutulýar. Bu gün dünýä jemgyýetçiligi Türkmenistany adam mertebesiniň ýokary derejä çykarylýan, raýatlaryň kanuny hukuklarynyň goralýan ýurdy hökmünde tanaýar. Halkymyzyň asuda, parahat, bagtyýar durmuşda ýaşamagyny üpjün etmek, hukuk döwletini, raýat jemgyýetini barha kämilleşdirmek hormatly Prezidentimiziň alyp barýan döwlet syýasatynyň ileri tutulýan ugurlarynda aýdyň ýüze çykýar.

Türkmenistanyň Zähmet kodeksinde guramaçylyk-hukuk we eýeçiligiň görnüşlerine garamazdan, kärhanalarda, edaralarda, guramalarda, aýry-aýry fiziki şahslarda, taraplarda baglaşylan zähmet şertnamasynyň esasynda işleýän şahslaryň zähmet gatnaşyklary düzgünleşdirilýär.

Bu kodeksiň 1-nji bölüminiň (Umumy düzgünler) 1-nji maddasynda Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň maksatlary, esasy wezipeleri kesgitlenilýär. Bu maddada «Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň maksatlary raýatlaryň zähmet hukuklarynyň döwlet kepillendirmelerini bellemekden, zähmetiň amatly şertlerini döretmekden, işgärleriň hem-de iş berijileriň hukuklaryny hem bähbitlerini goramakdan ybaratdyr. Türkmenistanyň zähmet kanunçylygynyň esasy wezipeleleri raýatlaryň zähmet çekmäge bolan konstitusion hukuklaryny durmuşa geçirmekleri üçin zerur durmuş-hukuk şertlerini, kepilliklerini döretmekden, ykdysady ösüşi gazanmaga, adamlaryň hal-ýagdaýyny ýokarlandyrmaga, zähmet bazarynyň netijeli işlemegini üpjün etmäge, işgärleriň, iş berijileriň, döwlet-häkimiýet we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralarynyň arasynda durmuş hyzmatdaşlygyny ösdürmäge gönükdirilen zähmet gatnaşyklaryny, şeýle hem zähmet

bilen gös-göni baglanyşykly beýleki gatnaşyklary hukuk taýdan düzgünleşdirmekden ybaratdyr» diýlip beýan edilýär.

Zähmet şertnamasy — munuň özi iş beriji bilen işgäriň arasyndaky zähmet gatnaşyklarynda taraplaryň özara esasy hukuklarynydyr borçlaryny belleýän ylalaşyk bolup, oňa laýyklykda iş beriji şertlenilen zähmet borçlary boýunça işgäre iş (iş ýerini) bermäge we zähmet kanunçylygynda göz önünde tutulan zähmet şertlerini üpjün etmäge, zähmet hakyny öz wagtynda hem-de doly möçberde tölemäge borçlanýar, işgär bolsa şertnamada kesgitlenen zähmet borçlaryny ýerine ýetirmäge, kärhananyň içerki zähmet düzgün-tertipleşdirmelerini we zähmet şertnamasynda, köpçülikleýin şertnamada (ylalaşykda) göz önünde tutulan gaýry kanuny borçnamalary berjaý etmäge borçlanýar.

Zähmet şertnamasy adamyň ýazmaça arzasynyň esasynda iş berijiniň ony işe kabul etmek haýyşynda buýrugy çykarmagy arkaly baglaşylýar. Ýazmaça zähmet şertnamasynyň baglaşylmagy zähmet jedelleriniň döremeginiň önüni alýar, bu ugurdaky gatnaşyklaryň durnukly bolmagyny üpjün edýär, işgäriň, iş berijiniň hukuklarynyň amala aşyrylmagyny kepillendirýär.

Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň degişli maddalarynda işgäriň, iş berijiniň esasy hukuklary hem borçlary, şeýle hem zähmet şertnamasy hem-de ony baglaşmagyň tertibi, zähmet şertnamasynyň möhleti, zähmet şertnamasynyň güýje girmegi, zähmet şertnamasyny baglaşmagyň, ony bes etmegiň (ýatyrmagyň) umumy esaslary boýunça bildirilýän talaplar we beýleki degişli meseleler anyk beýan edilýär.

*Gülşirin TAGANDURDYÝEWA,
Türkmenistanyň Senagat we
gurluşyk önümçiligi ministriliginiň
Hukuk bölüminiň başlygy.*

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOW:

— Biziň halkymyz daşky gurşawa, tebigata örän aýawly çemeleşip, ony hemişe gorap gelýär. Bu ynsanperwer işleri has-da ilerletmekde, eziz Diýarymyzy bagy-bossanlyga öwürmekde kabul eden maksatnamalarymyz üstünlikli amala aşyrylýar.

SENAGAT WE EKOLOGIÝA

Häzirki döwürde ençeme möhüm wezipeleri, düýpli meseleleri çözmek täze usullary işläp taýýarlamagy talap edýär. Bu meseleleriň hatarynda ekologiýa howpsuzlygy ýaly ählumumy howpsuzlyk bilen bagly mesele hem bar. Olary ýöriteleşdirilen halkara guramalar we dünýä döwletleri bilen ýakyndan hyzmatdaşlykda çözmek ýurdumyzyň daşary syýasatynyň esasy ugurlarynyň biri hökmünde kesgitlenildi. Daşky gurşawy goramak, ekologiýa taýdan arassa şertleri üpjün etmek hem-de howanyň üýtgemegi barada Türkmenistanyň Milli strategiýasynda we Milli tokaý maksatnamasynda göz önünde tutulan wezipeleri üstünlikli durmuşa geçirmek boýunça alnyp barylýan işler giň gerime eýedir.

Ýurduň abadançylygyna gönüden-göni täsir edýän möhüm ekologiýa meselelerini toplumlaýyn, ulgamlayyn we ählitaraplaýyn çözmek bolan deňagramly ösüş ýörelgesi hormatly

Prezidentimiziň durmuş-ykdysady strategiýasynyň esasyňy düzýär. Milli Liderimiz ýurtda hem-de dünýäde «ýaşyl» we «akyly» ekoulgamy ösdürmekde garaşsyzlygyň many-mazmunyny 2023-nji ýylyň oktyabrynda Hytaý Halk Respublikasynda geçirilen «Bir guşak, bir ýol» üçünji ýokary derejeli maslahatynda has düşnükli we anyk aýtdy. «Önümçilik işiniň we daşky gurşawy goramagyň arasynda deňagramlylygy gazanmak, ekologiýa howpsuzlygyny üpjün etmek Türkmenistanyň halkara hyzmatdaşlygynyň ileri tutulýan wezipeleriniň biri bolup durýar». Şundan görnüşi ýaly, daşky gurşawyň howpsuzlygyny üpjün etmek Türkmenistanyň döwlet syýasatynda hemişe üns merkezinde saklanýan meseledir.

Ýurdumyza innowasion senagatlaşmak yzygiderli amala aşyrylýar, daşky gurşawy goramaga, senagat kärhanalarynyň ekologiýa howpsuzlygyna

aýratyn üns berilýär. Ylmy gazananlaryň daşky gurşaw bilen sazlaşykly utgaşdyrylyp peýdalanylmagy döwrüň esasy talaplarynyň biri bolup, ösüşiň tebigy gurşaw bilen sazlaşykda alnyp barylmagynyň nusgalary näçe diýseň bar. «Akyly» şäher konsepsiýasyna esaslanýan Arkadag şäherinde bina edilen desgalar ekologiýa, howpsuzlyk hem-de tehnologiýalar babatda dünýäniň häzirki zaman ülnülerine laýyk gelýär. Pudaklarda serişde tygşytlajy täzeçe tehnologiýalar ornaşdyrylýar. Gurulýan döwrebap desgalar ekologiýa ölçeglerine laýyk getirilýär. Howanyň arassalygyna netijeli gözegçiligi güýçlendirmek maksady bilen, ýörite çäreler durmuşa geçirilýär.

Hormatly Prezidentimiz Serdar Berdimuhamedowyň gatnaşmagynda 2024-nji ýylyň mart we maý aýlarynda «Lebap» hem «Bäherden» sement zawodlarynyň ýylda 1 million tonna ýokary hilli önüm öndürmäge niýetlenen ikinji tap-

«WATAN DIŇE HALKY BILEN WATANDYR! DÖWLET DIŇE HALKY BILEN DÖWLETDIR!»

01 / 2025.

gyrlarynyň gurlup ulanmaga berilmegi, ýurdumyzyň ykdysady kuwwatyny pugtalandyrmakda uly ähmiýeti eýeleýän senagat we gurluşyk önümçiligi pudagynyň yzygiderli ösýändigini, baý çig mal gurlarynyň binýadynda daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň ornuny tutýan önümleriň öndürilişiniň artdyrylýandygyny has aýdyň ýüze çykardy. Bu ajaýyp innowasion desgalaryň türkmen gurluşykçylary tarapyndan bina edilmegi-de buýsandyryjydyr. Ýurdumyzda döwrebap senagat toplumlarynyň yzygiderli gurulmagy, önümçilige kämil tehnologiýalaryň ornaşdyrylmagy, olaryň doly awtomatlaşdyrylmagy pudagy toplumlaýyn ösdürmäge, ön-

dürilýän önümleriň bäsdeşlige ukyplylygyny üpjün etmäge ýardam berýär. Görkezilen sement zawodlaryň ikinji tapgyrlaryna önümçilik işini meýilnamalaşdyrmak we sement senagaty üçin taslamalary dolandyrmak boýunça hyzmatlary hödürleýän öňdebaryjy daşary ýurt kompaniýalarynyň çekilmegi işiň ýokary hilinden habar berýär.

Türkmenistan baý we täsin ösümlikdir haýwanat dünýäsi bilen tapawutlanýar. Tebigatyň eçilen bu ajaýyp gözelligini gorap saklamak, ylmy taýdan çuňňur öwrenmek we geljekki nesillere ýetirmek häzirki döwriň esasy aýratynlygydyr. Şu jähetden hem ýurdumyz bagy-bossanlyga bürenýär, tebigat bilen sazlaşykda ýaşamaga yhlas edilýär, tebigaty goramak babatda durmuşa geçirilýän işler barha rowaçlanýar. Döwletimiziň «ýaşyl» syýasaty, şol sanda ýurdumyzyň ähli künjegini gurşap alan bag ekmek maksatnamasy ekologiýa howpsuzlygyny üpjün etmäge, daşky gurşawy goramaga, biodürlüligi saklamaga hem-de rejeli peýdalanmaga gönükdirilendir.

Ýurdumyzda her ýyl saýaly, pürli we miweli agaçlaryň, gülleriň nahallaryny oturtmak indi halkymyz üçin asylly däbe öwrüldi. Bu ýörelgä ildeşlerimiz uly höwes bilen eýerýärler. Türkmenistanyň Milli tokaý maksatnamasyna laýyklykda, Aralýaka sebitiň ekologiýa ýagdaýyny gowulandyrmak maksady bilen, Daşoguz we Lebap welaýatlarynda tokaý zolaklaryny döretmek göz önünde tutulýar. Hemişelik Bitaraplygymyzyň 25 ýyllygynyň hormatyna Aşgabadýň daş-töwereginde hem-de welaýatlarda 25 million agaç we üzüm nahallary oturdylan bolsa, Garaşsyzlygymyzyň şanly 30 ýyllygy mynasybetli 30 million düýp nahal oturdylady. Şeýle hem hormatly Prezidentimiziň degişli kararlaryna laýyklykda ýurdumyzda her ýylda dürli görnüşli saýaly agaçlaryň we üzüm nahallarynyň millionlarçasyny oturdylýar. Munuň özi paýhasly pederlerimiziň asyrlaryň dowamynda kemala getiren milli dessurlarynyň häzirki zamanyň ruhuna laýyk derejede ösdürilýändigini alamatlandyryýar.

Begenç MEŇLIÝEW,
*Türkmenistanyň Senagat we
gurluşyk önümçiligi ministrliginiň
ýolbaşçysynyň kätibi.*

SANLY YKDYSADYÝETIŇ DÜZGÜNLEŞDIRILIŞI WE HUKUK ÜPJÜNÇILIGI

Hormatly Prezidentimiz Serdar Berdimuhamedow «Ýaşlar – Watanyň daýanjy» atly kitabynda: «Maglumatlar we tehnologiýalar asyry» diýlip atlandyrylýan XXI asyrdaky ylmyň iň täze gazananlary bilen aýakdaş gitmek, milli ykdysadyýetimizi ýokary tehnologiýaly pudaklar bilen üpjün etmek döwrüň talaby we güýçli döwlet bolmagyň şertidir» diýip belleýär. Ýurdumyzda ylmyň, önümçiligiň we senagatyň ileri tutulýan ugurlary ösdürilýär, innowasion tehnologiýalary döretmäge ýaşlar işjeň çekilýär. Watanymyzyň ylmy kuwwatyny pugtalandyrmaga, önümçilige innowasion tehnologiýalary giňden ornaşdyrmaga uly üns berilýär.

Ýurdumyzda sanly ykdysadyýeti ösdürmek netijeli ulgamlary ornaşdyrmaga, uzak möhletli ykdysady ösüşi we ýokary öndürijiligi gazanmaga şert döredýär, jemgyýetçilik hyzmatlarynyň hilini ýokarlandyrmaga we kämil görnüşlerini ýola goýmaga, durmuş şertlerini gowulandyrmaga hemaýat edýär hem-de tehnologiýalar bilen bagly töwekgelçilikleriň azalmagyna, internet ulgamynyň mümkinçilikleriniň giňelmegine ýardam edýär. Şu nukdaýnazardan sanly ykdysadyýeti ösdürmek üçin onuň kanunçylyk binýadyny yzygiderli kämilleşdirmek zerur bolup durýar.

Hormatly Prezidentimiziň durmuş-ykdysady strategiýasynda ýurdumyzyň düýpli maýa goýum syýasatyny kämilleşdirmek, makroykdysady we maliýe durnuklylygy saklamak, ykdysady pudaklaryň bäsdeşlige ukyplylygyny ýokarlandyrmak, ykdysadyýete daşary ýurt maýa goýumlaryny uly möçberde çekmek, senagatda ösen tehnologiýalary we innowasiýalary ulanýan, dürli eýeçilik görnüşlerine daýanyp ösýän önümçiligi döretmek, dolandyryşyň has kämil, bazar ykdysadyýetiniň özgerýän şertlerine uýgunlaşan usullaryny ulanmak aýratyn ähmiýete eýedir. Şunuň bilen baglylykda «Maglumat we ony goramak hakynda» (03.05.2014.), «Şahsy durmuş barada maglumat we ony goramak hakynda» (20.03.2017.), «Elektron resminama, elektron resminama dolanyşygy we sanly

hyzmatlar hakynda» (14.03.2020.) «Türkmenistanda Internet torunyň ösüşini we internet hyzmatlaryny etmegiň hukuk taýdan düzgünleşdirmek hakynda» (20.12.2014.), «Kiberhowpsuzlyk hakynda» (06.09.2019ý.) Türkmenistanyň Kanunlary hukuk esas bolup hyzmat edýär.

Häzirki wagtda ýurdumyzda sanly ulgamy ösdürmegiň esasynda ykdysadyýetiň esasy pudaklarynyň işiniň netijeliligini ýokarlandyrmak boýunça giň gerimli işler durmuşa geçirilýär. Bu işler Türkmenistanyň Prezidentiniň 2017-nji ýylyň 15-nji sentýabryndaky Karary bilen tassyklanan «Türkmenistanda sanly bilim ulgamyny ösdürmegiň Konsepsiýasyny durmuşa geçirmegiň Meýilnamasynyň», 2018-nji ýylyň 30-njy sentýabryndaky Karary bilen tassyklanan «Türkmenistanda 2019—2025-nji ýyllarda sanly ykdysadyýeti ösdürmegiň 2021—2025-nji ýyllar üçin Döwlet maksatnamasynyň hem-de ony amala aşyrmagyň meýilnamasynyň çäklerinde ulgamlaryň esasynda durmuşa geçirilýär.

«Türkmenistanda 2019—2025-nji ýyllarda sanly ykdysadyýeti ösdürmegiň Konsepsiýasynyň» esasy maksady döwletiň, milli işewürlük birleşikleriniň we raýat jemgyýetiniň gatnaşmagynda sanly ykdysadyýetiň institutlarynyň netijeli ösdürilmegi üçin amatly guramaçylyk hem-de kadalaşdyryjy – hukuk şertlerini döretmekden, şeýle hem ahlumumy sanly ekoulgamyň emele gelýän şertlerinde milli ykdysadyýetiň hereket etmeginiň wajyp talaby bolup durýan döwletiň we işewürligiň maglumat hem-de ykdysady taýdan goraglylygyny, sanly gurşawda raýatlaryň şahsy maglumatlarynyň we şahsy durmuşynyň eldegirmesizligini üpjün etmek, sanly ykdysadyýetiň milli ulgamynyň durmuşa gönükdirilmegini gazanmak, ilatyň ähli gatlaglarynyň ýaşaýy-durmuş şertleriniň ýokarlanmagy üçin täze mümkinçilikleri döretmek şu Konsepsiýanyň esasy wezipeleriniň biridir.

Şeýle hem şu Konsepsiýada göz önünde tutylan wezipeleriň amala aşyrylmagyny üpjün etmek, milli

ykdysadyýetiň pudaklarynda sanly ulgamlary giňden ornaşdyrmak arkaly ýokary tehnologiýaly we bäsdeşlige ukyply sanly ykdysadyýeti ösdürmek maksady bilen Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary bilen 2021-nji ýylyň 12-nji fewralynda «Türkmenistanda sanly ykdysadyýeti ösdürmegiň 2021-2025-nji ýyllar üçin Döwlet maksatnamasy» kabul edildi. Döwlet maksatnamanyň esasy maksady ýurduň jemi içerki önümünde maglumat-aragatnaşyk tehnologiýalary ulgamynyň goşmaça ösüşini üpjün etmekden hem-de sanly aragatnaşyk babatda welaýatlaryň, şäherleriň we obalaryň arasyndaky tapawudy aradan aýyrmak bolup, ol esasan hem şu dört ugur boýunça ýerine ýetiriler:

sanly üpjünçilik ulgamyny ösdürmek;

ilata sanly hyzmatlary hödürlemek maksady bilen «Elektron hökümet» ulgamyny döretmek;

adam maýasynyň ösüş derejesini ýokarlandyrmak, innowasion ösüş institutlaryny döretmek, sanly ekoulgamy özgertmegiň hasabyna döwletiň ösüşiniň depginini has-da güýçlendirmek;

ýurduň ykdysadyýetine sanly tehnologiýalary ornaşdyrmak.

Ýurdumyzy durmuş-ykdysady taýdan ösdürmäge gönükdirilen maksatnamalaryň durmuşa geçiril-

meginde döwletiň innowasiýa syýasatynyň maksady durnukly durmuş-ykdysady ösüşi, ilatyň ýaşayyş derejesini ýokarlandyrmagy, döwletiň ylmy-tehniki kuwwatynyň artmagyny, ekologik taýdan arassa, howpsuz, häzirki zaman energiýa we serişde tygşytlajy tehnologiýalary, önümçilikleri ornaşdyrmagy, innowasiýa işini goldamagyň, höweslendirmegiň çäreler ulgamyny işläp taýýarlamak, durmuşa geçirmek bolup durýar. Innowasiýa işini döwlet tarapyndan goldamagyň maksady innowasiýalar bazaryny emele getirmek, onuň işlemegi, ykdysadyýetiň döwrebaplaşdyrylmagy üçin içerki we dünýä bazalarynda ýurduň harytlarynyň, işleriniň, hyzmatlarynyň bäsdeşlige ukyplylygyny üpjün etmek, ilatyň ýaşayyş hilini gowulandyrmak üçin amatly şertleri döretmek bolup durýar. Şu babatda öňe sürülýän durmuş-ykdysady strategiýa ykdysadyýeti innowasion ösüşe geçirmäge, kabul edilen döwlet we pudaklaýyn maksatnamalara laýyklykda, döwrebap kärhanalary gurmaga, hereket edýänleriň durkuny täzelemäge mümkinçilik berýär. Bu bolsa ýurdumyzyň halkara abraýyny has-da ýokarlandyrýar we dünýäniň ýokary depginler bilen ösýän döwletleriň hataryna ynamly goşulmaga üpjün edýär.

Häzirki zaman dünýäsinde aragatnaşyk ykdysadyýetiň we jemgyýetiň aragatnaşyk hyzmatlaryna bolan barha ýokarlanýan isleglerini üpjün etmäge niýetlenendir. Maglumat-aragatnaşyk tehnologiýalary babatynda ähli pudaklarda hyzmatlary ösdürmek, ýurtda maglumat jemgyýetini emele getirmäge, ilatyň, telekeçiligiň we döwletiň maglumat gatnaşyklarynyň hilini, netijeliligini ýokarlandyrmaga gönükdirilendir.

Dünýä tejribesinden belli bolşy ýaly, maglumat-telekommunikasiýa tehnologiýalaryny öndürmekde çalt depginler bilen gazanylýan ösüşler aragatnaşyk torlaryny taslamaga we guramaga bildirilýän talap bolup durýar. Sebäbi sanly ulgamyň ähli pudaklarda giňden ornaşdyrylmagy torda geçirilýän möhüm maglumatlaryň goraglylygynyň hem-de ýokary hilli, bökdençsiz geçirilmegi talap edýär. Ýurdumyzyň maglumat-telekommunikasiýa torlarynda ýokary hilli maglumat geçirişiň üpjün edilmegi üçin ýüze çykyp biläýjek näsazlyklaryň çaklanylmagy, internet tor tehnologiýalarynyň we geçiriş ulgamlarynyň ygtybarly ösüşini üpjün etmek maksady bilen amatly usulyň kesgitlenmegi nazary we tejribe nukdaýnazarýndan möhüm ähmiýetlidir.

Internet-hyzmatlary – internet torunyň kanallary boýunça maglumatlary bermek ýa-da kabul etmek arkaly edilýän hyzmatlardyr.

Maglumatlar – diýlip, ony saklamak, işläp taýýarlamak we bermek mümkinçiligini üpjün edýän ýörite görnüşde berlen habarlardyr.

Elektron poçtanyň internet-hyzmatlary – internet toruny peýdalanyja salgylary bermek we bu salga maglumatlary kabul etmek, şeýle hem internet toruny peýdalanyjynyň iberen hem-de onuň salgysyna gelen maglumatlary saklamak we ibermek boýunça hereketler ýa-da işler göz önünde tutylan.

Türkmenistanda internet torunyň ösüşini we internet hyzmatlaryny etmegi hukuk taýdan düzgünleşdirmek hakynda Türkmenistanyň kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar, şu Kanundan we internet torunyň ösdürilmegi we peýdalanylmagy babatda işi düzgünleşdirýän Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan durýar.

Häzirki wagtda hereket edýän kanunçylykda bel-

lenilişi ýaly, şu aşakdakylar agzalan Kanunyň esasy wezipelerine degişlidir. Kanunyň hereketi hyzmatlaryň edilen ýeri we internet toruny peýdalanyjynyň ýerleşýän ýeri Türkmenistanyň çägi bolan mahalynda Türkmenistanyň hukuk tabynlygy astynda amala aşyrylan diýlip hasap edilýän internet-hyzmatyna ýa-da internet toruny peýdalanmak bilen amala aşyrylan beýleki hukuk taýdan ähmiýetli hereketlere degişlidir.

Häzirki wagtda ýurdumyzda milli telekommunikasiýa pudagynda halkara ölçeglere laýyk gelyän täze innowasion sanly çözümleri we maglumat-aragatnaşyk enjamlaryny ornaşdyrmak işleri üstünlikli amala aşyrylýar. Aragatnaşyk hyzmatlaryny hil taýdan täze derejä çykarmak hem-de ilata hödürlemek boýunça yzygiderli işler alnyp barylýar. Şunda ugurdaş edara-kärhanelary döretmäge we döwrebaplaşdyrmaga düýpli maýa goýumlar gönükdirilýär. Sanly tehnologiýalaryň gurluşy, maddy-tehniki, hukuk binýady döwrüň talaplaryna laýyklykda kämilleşdirilip, düýpli ylmy-tehniki özgertmeler, iri taslamalar durmuşa geçirilýär.

Sanly, maglumat-aragatnaşyk ulgamlaryny we «ýaşyl» tehnologiýalary ulanmagyň giň gerimli milli şäher gurluşygynyň in gowy döpleriniň hem-de dizaýnyň häzirki zaman ýörelgeleriniň sazlaşygyny emele getirýän, «akyly» şäher konsepsiýasy esasynda bina edilen Arkadag şäheriniň gurluşygynynda-da öz beýanyny tapýar.

Ýurdumyzyň durmuş-ykdysady ugurlarynda düýpli özgertmeler geçirilip, kanunçylyk namalary yzygiderli kämilleşdirilýär. Kämil kanunlar bolsa döwletimizi mundan beýläk-de ösdürmekde kuwwatly hukuk binýady bolup çykyş edýär. Eziz Watanymyzy maksatnamalar esasynda depginli ösdürmegiň, halkymyzyň hal-ýagdaýyny yzygiderli gowylandyrmagyň kabul edýän kämil kanunlara baglydygyny bellemek gerek. Milli ykdysadyýetiň ähli pudaklaryna döwrebap tehnologiýalary we innowasiýalary ornaşdyrmagy Türkmenistanyň döwlet syýasatynyň ileri tutýan ugurlarynyň biri hökmünde kesgitleän Gahryman Arkadagymyzyň hem-de Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň janlary sag, ömürleri uzak, tutýan tutumly işleri rowaç bolsun!

*Süleýman GURBANÝAZOW,
Türkmenistanyň Döwlet, hukuk we
demokratiýa institutynyň uly ylmy işgäri.*

IŞLERIŇ AÝRATYN ŞERTLERINDE DURMUŞ ÜPJÜNÇILIGI

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe ýurdumyzyň barha artýan ykdysady kuwwaty täze mümkinçiliklere eýe bolýar. Adamyň netijeli zähmet çekmegine, durmuş goraglylygynyň ýokarlanmagyna şertleriň döredilmeginiň esasynda döwrebap kanunçylyk durýar. Durmuş syýasatynyň esasy ugurlary döwletimiziň Konstitusiyasynda öz beýanyny tapýar. Esasy Kanunymyzyň 4-nji maddasynda: «Türkmenistanda jemgyýetiň we döwletiň iň ýokary gymmatlygy adamdyr. Adamy goramak, goldamak we oňa hyzmat etmek döwlet häkimiýet edaralarynyň baş wezipeleridir» diýip kesgitlenen.

Hormatly Prezidentimiziň parasatly baştutanlygynda adam hakynda alada, ýurdumyzda alnyp barylýan durmuş ugurly döwlet syýasatynyň ileri tutulýan ugrudyr. «Türkmenistany 2022—2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli Maksatnamasynda»: ilatyň durmuş goraglylygyny pugtalandyrmak, durmuş abadançylygyny üpjün etmek we ösen jemgyýeti kemala getirmek» diýlip bellenilýär. Şeýle hem «Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2022—2028-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasyna» laýyklykda, adam maýasyny ösdürmek, raýatlaryň ýaşayyş-durmuş derejesini, durmuş goraglylygyny we iş üpjünçiligini mundan beýläk-de ýokarlandyrmak babatda netijeli işler amala aşyrylar. Bu maksatnamalaryň tapgyrlyýyn durmuşa geçirilmegi, ilatyň durmuş taýdan goraglylygyny artdyrmaga we hal-ýagdaýyny mundan beýläk-de ýokarlandyrmaga hem-de abadan, bagtyýar ýaşayşyny üpjün etmäge mümkinçilik berer.

Hukuk ulgamynda yzygiderli durmuşa geçirilýän kanunçylyk-hukuk özgertmelerinde jemgyýetiň we döwletiň iň gymmatly hazynasy bolan adamyň bähbitlerini, hukuklaryny we azatlyklaryny goramak ileri tutulýar. Häzirki wagtda milli kanunçylyk halkara kadalara, milli däplere, toplanan tejribelere laýyklykda kämilleşdirilýär. Adamyň sagdyn we howp-

suz şertlerde zähmet çekmegini, olaryň durmuş taýdan goraglylygyny düzgünleşdirmegini aýratynlyklary Türkmenistanyň Zähmet kodeksinde (18.04.2009.), «Ilaty durmuş taýdan goramak hakyndaky» (19.10.2012.), we «Ýaşlaryň zähmete bolan hukugynyň döwlet kepillikleri hakyndaky» (14.03.2020.), «Ýaşlar barada döwlet syýasaty hakyndaky» (01.09.2022.) Türkmenistanyň kanunlary we beýleki degişli kanunlar esasynda kadalaşdyrylýar.

Zyýanly we howply zähmet şertleri bolan işlerde işleýän işgäriň hünär pensiýasyna, goşmaça haka, zähmet şertleri boýunça tölegli arakesmelere, gysgaldylan iş gününe, goşmaça rugsada, bejeriş-önüni alyş iýmiti, süýt ýa-da deň derejeli beýleki azyk önümleri, gazlaşdyrylan duzly suw (gyzgyn sehlerde işleýän adamlar üçin), çay, hususy gorag we arassaçylyk serişdeleri bilen mugt üpjün edilmegine, şeýle hem beýleki öwezini dolmalara hukugy bardyr.

Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň 178-nji maddasyna laýyklykda, kärhanada zähmeti goramagy üpjün etmek boýunça borçlar iş berijiniň üstüne ýüklenilýär. İş beriji, öz hususy serişdeleriniň hasabyna, zyýanly we howply zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem hapalanmak bilen baglanyşykly ýa-da aýratyn temperatura şertlerinde ýerine ýetirilýän işlerde işleýän işgärler üçin bellenen kadalara laýyklykda ýörite egin-

eşigiň, aýakgabyň, beýleki hususy gorag serişdeleriniň, ýuwup aýyran hem-de zyýansyzlandyran ýa-da ýokançsyzlandyran serişdeleriň edinilmegini we olaryň berilmegine borçlanýar.

2013-nji ýylda kabul edilen Türkmenistanyň «Ilaty durmuş taýdan goramak hakyndaky» kodeksinde zähmetiň alnyp barylýan ýerini hem-de onuň aýratynlygyny, zähmetiň aýratyn agyr, zyýanly şertlerini, tebigy we howa şertlerini nazara almak bilen hünär pensiýalarynyň göz önünde tutulandygy baradaky kadalar berkidilen. Kodeksiň 25-nji maddasyna laýyklykda, hünär pensiýalaryna zähmet şertleriniň zyýanlylygynyň we (ýa-da) agyrylygynyň derejesine baglylykda ýaşy boýunça pensiýa üçin kodeksde bellenen pensiýa çykmany ýaşynyň (erkek adamlar 62, aýal maşgalalar 57) 6 ýyldan 10 ýyla çenli kemeldilmegi bilen, doly iş gününüň dowamynda zähmetiň aýratyn şertlerinde işläň adamlaryň hukuklary bardyr.

Şol sanda iş döwri 25 ýyldan az bolmadyk, görkezilen işlerde azyndan 10 ýyl işläň we şol döwürlerde degişlilikde hökmany pensiýa ätiýaçlandyrmasyna hem-de hökmany hünär pensiýa ätiýaçlandyrmasyna gatnaşygy bolan erkek adamlaryň; iş döwri 20 ýyldan az bolmadyk, şol sanda görkezilen işlerde azyndan 7 ýyl 6 aý işläň we şol döwürlerde degişlilikde hökmany pensiýa ätiýaçlandyrmasyna hem-de hökmany hünär pensiýa ätiýaçlandyrmasyna gatnaşygy bolan aýal maşgalalaryň hukugy bardyr.

Şeýle hem aýratyn zähmet şertleri bolan işlerde goşmaça hak bellenilýär we tölenilýär. Türkmenistanyň Prezidentiniň 17.05.2013-nji ýyldaky Karary bilen tassyklanan, «Aýratyn zähmet şertleri bolan işlerde goşmaça hak bellemegiň we tölemegiň Tertibine» laýyklykda, goşmaça hakyň möçberi kesgitlenilýär. Resminama esasynda, aýratyn zähmet şertleri bolan işlerde işleýänleriň aýlygyna goşmaça hak işleriň zyýanlylyk we agyrylyk derejelerine baglylykda 2 (iki), 4 (dört), 6 (alty), 8 (sekiz), 10 (on) we 12 (on iki) göterim möçberlerde bellenilýär. Goşmaça hak diňe bir aýyň dowamynda aýratyn zähmet şertleri bolan işlerde hakyky işlenen günler üçin tölenilýär.

Zyýanly we howply zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem ýerine ýetirilmegi olaryň saglygyna we ahlak ösüşine zyýan ýetirip biljek işlerde on sekiz ýaşyna ýetmedik adamlaryň zähmetini ulanmaga ýol berilmeýär. Häzirki wagtda ýaş raýatlaryň hukuklarynyň amala aşyrylmagyny üpjün etmek üçin döwlet derejesinde aýratyn ähmiýet berilýär. «Ýaşlar barada döwlet syýasaty hakynda» Türkmenistanyň Kanunynyň rejelenen görnüşiniň kabul edilmegi hem-de Türkmenistanda ýaşlar baradaky döwlet syýasatynyň 2021–2025-nji ýyllar üçin Döwlet Maksatnamasynyň durmuşa geçirilmegi ugrunda amala aşyrylýan işler aýdylanlaryň aýdyň tassyknamasy bolup durýar. Türkmenistanda ýaşlar barada döwlet syýasatynyň esasy ugurlarynyň biri hem ýaşlaryň zähmet we iş bilen üpjünçiligi çygrynda kepilliklerini üpjün etmekdir. Bu babatda «Ýaşlaryň zähmete bolan hukugynyň döwlet kepillikleri hakyndaky» [7] Türkmenistanyň Kanuny aýratyn bellärliklidir.

Zyýanly we howply zähmet şertleri bolan işler käbir ýagdaýlarda göniden-göni ekologiýa we daşky gurşawa bagly bolup durýar. Çünki daşky gurşaw adamnyň saglygyna, zähmet şertlerine, önümçilige özüniň oňaly we oňaysyz täsirini ýetirýär. Önümçiligiň bu işlerine tebigy ýerasty şertlerde işlenýän; hemişelik çyglylyk şertlerinde alnyp barylýan; gurluşyk işleri bilen baglanyşykly meýdan we açyk howa şertlerinde alnyp barylýan; geologiýa, gözleg, ylmy-barlag, arheologiki ekspedision işler we önümçilikler, metreologiýa, synag we beýleki ylmy-tejribe (epidemiologiýa, biologiki, zoologiki we ş. m.) maksatly meýdan we açyk howa şertlerinde alnyp barylýan önümçilikler degişlidir. Şonuň bilen baglylykda ýurdumyzda ekologiýa howpsuzlygyny üpjün etmäge hem aýratyn orun berilýär.

Gülzar AŞYROWA,
*Türkmenistanyň Döwlet, hukuk we
demokratiýa institutynyň ylmy işgäri,*
Rahman HOJIÝEW,
Mary welaýatynyň kazyýetiniň başlygy.

MILLI WE HALKARA DEREJELERDE ENERGETIKA PUDAGYNYŇ ÖSÜŞ UGURLARY

Milli ykdysadyýetiň kuwwatyny pugtalandyrmakda energetikanyň wajyp orny eýeleýändigini nukdaýnazaryndan, bu möhüm ulgamyň ösdürilmegine durmuşa geçirilýän giň gerimli döwlet maksatnamalarynda aýratyn orun berilýär. «Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasyna» laýyklykda, Türkmenistanyň nebit-gaz toplumynyň giň gerimler bilen ösdürmäge we toplumyň halkara energetika ulgamyna işjeň goşulýşmagyna gönükdirilen energetika syýasatyny yzygiderli durmuşa geçirmek dowam etdirilýär. Geçen ýylyň noýabrynda hormatly Prezidentimiziň gatnaşmagynda Türkmenbaşy etrabyňyň çäginde täze, kuwwaty 1 müň 574 megawata deň bolan, utgaşykly dolanyşykda işlejek döwrebap elektrik stansiýasynyň, şeýle hem etrabyň Guwlymaýak şäherçesinde medeni-durmuş maksatly binalaryň düýbünüň tutulmagy, şonuň ýaly-da Mary-Ahal ugry boýunça ýokary woltly asma elektrik geçirijisiniň, Türkmenbaşyda nebiti gaýtadan işleýän zawodlar toplumynda iki sany gazturbina desgasyňyň dabaraly açylyp ulanylmaga berilmegi aýdylanlary doly tassyklaýar.

Şeýle-de türkmen energogurluşykçylarynyň yhlasly zähmet çekmegi netijesinde Balkan-Daşoguz ugry boýunça ýokary woltly asma elektrik geçirijisiniň gurluşygyny şu ýylda tamamlamak meýilleşdirilýär. Şeýle energoulgamy döretmegiň baş maksady ýurdumyzda elektrik energiýasynyň öndürilişini artdyrmakdan hem-de Aşgabadyň we welaýatlaryň energoulgamlaryny bir bitewi energetika halkasyna birleşdirmek arkaly içerki sarp edijileri energiýa bilen üpjün etmegiň ygtybarlylygyny ýokarlandyrmakdan ybaratdyr. Türkmenistan tebigy gazyň subut edilen gorlary boýunça dünýäde dördünji orny eýelemek bilen, ählumumy energetika howpsuzlygynyň häzirkizaman binýadyny döretmäge işjeň gatnaşýar, energiýa serişdelerini ibermegiň köpşahaly ulgamyny döretmäge gönükdirilen toplumlaýyn strategiýany durmuşa geçirýär. Energetika ulgamyndaky hoşniýetli hyzmatdaşlygyň ilerlemegini maksat edýän Türkmenistan Birleşen Milletler Guramasyna, Halkara Energetika Hartiýasynda anyk başlangyçlar bilen çykyş edýär. Häzirki wagt-

da halkara energiýa akymalarynyň ygtybarlylygy we howpsuzlygy, energiýa serişdeleriniň hukuk taýdan goraglylygy wajyp ähmiýete eýe bolýar. Bu babatda umumy hem-de köp ugurly çemeleşmeleri işläp taýýarlamak, energiýa serişdelerini ibereýän, üstaşyr geçirýän we sarp edýän ýurtlaryň arasyndaky gatnaşyklaryň anyk we üýtgeşsiz ýörelgelerini ýola goýmak zerur bolup durýar. Şunda ýurdumyz energiýa serişdeleriniň halkara üstaşyr geçirilmeginiň deň hukuklylyk, adalatlylyk esasynda amala aşyrylmalydygyna, onuň ykdysady taýdan bähbitli, täjirçilik babatda esaslandyrylan bolmalydygyna ynam bildirýär.

Ýurdumyzyň öňe sürýän döredijilikli başlangyçlary halkara bileleşigiň doly goldawyna mynasyp bolup, Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň kabul eden birnäçe Rezolýusiýalarynda berkidildi. Şunuň bilen baglylykda, türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gahryman Arkadagymyzyň başlangyjy bilen häzirki tapgyrda halkara energetika hyzmatdaşlygynyň düýbünden täze konsepsiýasynyň döredilendigini aýratyn nygtamak gerek. Onuň düýp maksady deňhukuklary we mümkinçilikleri üpjün etmekden, şeýle hem öndürijileriň, üstaşyr iberejileriň, dünýä bazarlarynda energiýany sarp edijileriň bähbitlerini berjaý etmekden ybaratdyr. Bu strategiýany durmuşa geçirip, Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasy tarapyndan iki gezek – 2008-nji ýylyň dekabrynda we 2013-nji ýylyň maýynda «Energiýa serişdeleriniň ygtybarly we durnukly üstaşyr geçirilmegi hem-de durnukly ösüşi we halkara hyzmatdaşlygy üpjün etmekde onuň hyzmaty» atly Kararnamalary biragyzdan kabul etdi.

Umuman, hormatly Prezidentimiziň başda durmagynda Türkmenistan durnukly ösüşiň möhüm şerti hökmünde energetika ulgamynyň halkara derejede ygtybarlylygynyň hem-de durnuklylygynyň üpjün edilmegine aýratyn ähmiýet berýär.

*Jumamuhammet ABDYÝEW,
Türkmenistanyň Döwlet energetika
institutynyň Maglumat tehnologiýalary
kafedrasynyň uly mugallymy.*

ИНТЕГРАЦИЯ ЭКОЛОГИИ И ОБРАЗОВАНИЯ

В Международный год мира и доверия под руководством Президента Сердара Бердымухамедова Туркменистан последовательно реализует созидательную внешнеполитическую стратегию, обретающую признание и поддержку мирового сообщества. В результате особого внимания, уделяемого нашим уважаемым Аркадаглы Сердаром развитию национальной системы образования, открываются широкие возможности для сотрудничества в сфере науки и образования и обмена опытом с престижными профильными вузами, компаниями и исследовательскими центрами зарубежных стран. Сегодня в Туркменистане созданы широкие возможности для получения молодёжью современного образования, совершенствования подготовки кадров. Благодаря неустанным усилиям нашего уважаемого Президента благоприятно развивается международное сотрудничество Туркменистана с Европейским Союзом в сфере науки и образования.

Внедрение принципов ESG в университетах, в бизнес-сообществе и государственном управлении. Высшие учебные заведения Туркменистана, а именно Международный университет нефти и газа имени Ягшыгелди Какаева и Государственный энергетический институт Туркменистана, имеют право участвовать в качестве партнеров данного проекта. Три европейских университета – университеты Румынии, Словакии и Италии помогут создать устойчивую платформу, объединяющую образовательные учреждения, государственных служащих и предприятия для эффективного управления экологическими и социальными аспектами, создания зеленых рабочих мест и подготовки квалифицированных специалистов. Координатор проекта - Университет Генуи, Италия.

Изменение климата, углеродная нейтральность и вклад в достижение Целей ООН в области устойчивого развития (ЦУР) — вот лишь некоторые вопросы из повестки ESG, которые

Возобновляемые источники энергии:

Разработка проектов по использованию солнечной и ветровой энергии.

Стимулирование инвестиций в инфраструктуру для возобновляемых источников энергии.

Обучение специалистов в области зеленых технологий.

Управление водными ресурсами:

Внедрение технологий для эффективного использования воды в сельском хозяйстве.

Программы по восстановлению экосистем и улучшению качества водоемов.

Обмен опытом с другими странами по вопросам управления водными ресурсами.

Сохранение биоразнообразия:

Создание охраняемых природных территорий.

Программы по защите исчезающих видов флоры и фауны.

Образовательные инициативы для повышения осведомленности о важности биоразнообразия.

Образование и осведомленность:

Проведение семинаров и тренингов для населения на темы устойчивого развития и охраны окружающей среды.

Разработка образовательных программ в школах и вузах.

Сотрудничество с местными и международными организациями:

Установление партнерств с НПО, государственными учреждениями и частным сектором.

Участие в международных конференциях и форумах по вопросам устойчивого развития.

Мониторинг и оценка:

Разработка системы мониторинга для оценки эффективности внедряемых инициатив.

Периодическая отчетность и корректировка стратегий на основе полученных данных.

вливают на повседневную жизнь людей и работу организаций.

Изменение климата – одна из самых серьезных экологических проблем современности, ставшая предметом интенсивных научных исследований и международных соглашений. Ископаемые виды топлива — уголь, нефть и газ — вносят наибольший вклад в глобальное изменение климата: на их долю приходится свыше 75 процентов выбросов парниковых и углекислых газов.

Покрывая Землю, выбросы парниковых газов задерживают солнечное тепло. Это приводит к глобальному потеплению и изменению

климата. В настоящее время повышение температуры со временем меняет погодные условия и нарушает обычный природный баланс. Это создает множество рисков для людей и всех остальных форм жизни на Земле. В 2023 году Туркменистан присоединился к Глобальным метановым обязательствам, что подчеркнуло его готовность к активному участию в международной борьбе с климатическими изменениями. В рамках этого соглашения страна обязалась снизить выбросы метана, основного парникового газа, что является важным шагом в реализации экологической политики. Присоединение к Глобальным метановым обязатель-

ствам также соответствует целям Парижского соглашения, в рамках которого страны мира стремятся ограничить рост глобальной температуры. Учитывая свою роль как одного из крупнейших производителей природного газа, Туркменистан осознает необходимость применения инновационных экологически чистых технологий, направленных на снижение углеродных и метановых выбросов. Эти усилия становятся особенно актуальными в свете глобальных угроз, таких как глобальное потепление, и открывают новые возможности для устойчивого развития нефтегазовой отрасли страны.

Цели в области устойчивого развития являются своеобразным призывом к действию, исходящим от всех стран. Он нацелен на улучше-

ние благосостояния и защиту нашей планеты. Государства признают, что меры по ликвидации бедности должны приниматься параллельно усилиям по наращиванию экономического роста и решению целого ряда вопросов в области образования, здравоохранения, социальной защиты и трудоустройства, а также борьбе с изменением климата и защите окружающей среды. Туркменистан вносит весомый вклад в общие усилия по укреплению безопасности и стабильности, достижению Целей устойчивого развития до 2030 года в региональном и международном масштабе. В нашей стране проводится поэтапная работа по имплементации Целей устойчивого развития во все крупные проекты, которые ориентированы на обеспечение динамичного и стабильного развития

нашего государства на долгие годы вперед. Большое внимание в этом контексте уделяется сфере образования.

Туркменистан, будучи активным сторонником природоохранных конвенций ООН, ратифицировал международные правовые документы в области охраны окружающей среды. В этом отношении одним из основных направлений международного сотрудничества, в частности со странами Центральной Азии, становится рациональное использование природных ресурсов. В данном контексте осуществляется масштабные проекты в различных областях таких как:

Отметим, что проект «Решение экологических проблем, потребностей общества и эффективное управление в сфере образования и занятости в Центральной Азии» (ESGCA) в рамках программы Erasmus+ Европейского Союза был запущен 1 декабря 2024 года и рассчитан на три года. Основной целью проекта является укрепление регионального сотрудничества с государствами ЦА, в частности, реализация совместной деятельности в сфере эффективного управления охраной окружающей среды и социальной поддерж-

ки, подготовки специалистов в этих областях, разработки и совершенствования программ обучения, содействия научным исследованиям и инновациям и анализа потребностей в специалистах. Создание Международной сети между партнерами позволит университетам стать платформой, которая объединит усилия академических кругов, бизнеса и правительства для продвижения исследований, и инноваций, а также разработки новой политики в этой области. Такое сближение не только будет способствовать эффективному управлению экологическими и социальными аспектами, но и послужит основой для создания зеленых рабочих мест. Более того, подготовка специалистов - аналитиков в сфере ESG, которые занимаются стратегическим развитием организации, территории, разрабатывают концепцию устойчивого развития, определяют ключевые индикаторы устойчивого развития, по которым будет осуществляться мониторинг деятельности для конкретной организации или региона, готовых к требованиям современного рынка труда является актуальной.

От всего сердца хотела бы выразить благодарность нашему Герою Аркадагу и Аркадаглы Герою Сердару за созданные для нас условия и возможности в сфере науки и образования, для обмена опытом с престижными профильными университетами, компаниями и исследовательскими центрами зарубежных стран. Желаю нашему Герою Аркадагу и Аркадаглы Герою Сердару, создающим все необходимые условия для обучения туркменской молодежи по самым высоким мировым стандартам, крепкого здоровья, долгих лет жизни и больших успехов во всех начинаниях на благо процветания нашей Родины!

Сельби БАЛКАНОВА,
преподаватель государственного
энергетического института
Туркменистана.

TÜRKMENISTANDA SENAGAT PUDAGYNYŇ KEMALA GELMEGINIŇ YKDYSADY ÄHMIÝETI

Türkmenistanyň Garaşsyzlygynyň ilkinji günlerinde milli ykdysadyýeti bazar ykdysadyýeti şertlerinde ösdürmäge, döwletiň ykdysady esaslaryny has-da berkitmäge gönükdirilen syýasat durmuşa geçirilip ugrady. Ýurdumyzyň tebigy çig mala baýlygy nazara alnyp, döwlet baştutanymyz tarapyndan dokma senagatyny ösdürmäge aýratyn üns berlip başlandy. Munuň özi senagat pudagyny ösdürmegiň ýurduň durmuş-ykdysady ösüşine oňyn täsirlerini ýetirer diýilgidir.

Birinjiden, ýurduň ilatynyň ýarysyndan gowragynyň oba ýerlerinde ýaşaýandygy, ýurtda gurluşyk senagaty bilen birlikde oba hojalyk önümlerini hem ösdürip ýetşdirmek meselesinde baý tejribäniň toplanandygy hem-de gowaçanyň ösdürilip ýetşdirilmeginiň ykdysady taýdan bähbitlidigi nazara alnyp, netijede oba ilatyny iş ýerleri bilen üpjün etmek bilen baglanyşykly durmuş meseleleriniň çözülmegine saldamly goşant goşuldy.

Ikinjiden, ýurduň ykdysadyýetinde täze senagat pudagynyň emele gelmegi bilen, şäher we oba ýerlerinde adamlaryň iş üpjünçiligi bilen baglanyşykly meseleleriň giň toplumy çözüldi.

Üçünjiden, bilelikdäki kärhanalary döretmek arkaly daşary ýurt maýa goýumalaryny çekmek, milli we dünýä bazarlarynda bäsdeşlige ukyply gurluşyk we dokma önümleriniň önümçiligi ýola goýuldy hem-de öndürilýän önümler ýurduň daşary söwda dolanyşygyna möhüm orunlaryň birini eýeledi.

Türkmenistan özüniň tebigaty we howa şertleri boýunça gurluşyk önümçiligini ösdürmek we ýerlerde orta hem inçe süýümlü gowaçany ösdürip ýetşdirmek üçin amatly bolup durýar. Täzeçil tehnologiýalara esaslanýan önümçiligiň häzirki zaman şertlerine laýyk derejede guralmagy bilen, bu önümler gymmatly hem ilbähbitli eksport harytlarynyň biri bolup durýar. Gurluşyk önümçiligi bilen pagta süýüminiň täzedan işlenilip, taýýar önüm görnüşinde eksport edilmegi bolsa, oba hojalyk önümi bolan pagtanyň çig mal hökmünde eksport edileninden 18 esse amatlydyr. Şunuň bilen baglylykda, garaşsyzlyk ýyllarynda pagta süýümini gaýtadan işlemek 3 göterimden 51 göterime çenli ýokarlandy.

Ýurt garaşsyzlygynyň ilkinji ýyllarynda milli dokma pudagyny ösdürmäge gönükdirilen döwlet çäreleri, pudagyň subýektlerini ählitaraplaýyn goldamagy nazara alýardy. Türkmenistanyň dokma pudagy we onuň subýektleriniň işi bilen bagly kadalaşdyryjy hukuk namalaryny seljermek arkaly aşakdaky ugurlar boýunça döwlet goldawynyň berlendigini belläp bolar. Olar:

- dokma senagatynyň kärhanalary tarapyndan önümçiligiň barşynda peýdalanylýan himiki maddalar, boýaglar, furnituralar, gaplaýyş we kömekçi serişdeler – ýurduň çägene getirilip, gümrük taýdan resmileşdirilen mahaly goşulan baha üçin salgytdan boşadylmagy;

- daşary ýurt karzyny önümleri daşary ýurtlara ýerlemekden gowuşýan serişdeleriň hasabyna bel-lenilen möhletlerde gaýtarylyp berilmeginiň üpjün edilmegi;

- daşary ýurt karzy üzülýän döwürde salgytlaryň, goşmaça tölegleriň, birža, gümrük paçlarynyň we ýygymlarynyň ähli görnüşlerini, Türkmenistanyň Bankara daşary ýurt puly biržasynyň gaznasyna we Türkmenistanyň daşary ýurt puly goruna hökman geçirilýän serişdeleri tölemekden boşadylmagy;

- işleriň amala aşyrylýan döwründe salgytlaryň, goşmaça tölegleriň, paçlaryň we ýygymlaryň ähli görnüşlerini tölemekden boşadylmagy;

- döwlet kärhanalary üçin bellenen nyrhlar-da energiýalar we çig mal (pagta süýümi, ýüplük) bilen üpjün edilmegi, daşary ýurtly gatnaşyjylary 7 ýyl möhlet bilen diwidentler üçin salgytdan boşadylmagy;

- Türkmenistanyň Döwlet haryt-çig mal birža-synyň şertnamalary birža ýygymlaryny almazdan bellige almagynyň kesgitlenilmegi. Bu döwlet çäre-leriniň binýadynda, milli dokma pudagynyň güýç-li depginde ösmegi bolup geçdi. 2004-nji ýylda «Salgytlar hakynda» Türkmenistanyň bitewi Kanunynyň kabul edilmegi bilen, dokma pudagy-nyň kärhanalaryna salgyt ýeňilliklerini bermek we salgytdan boşatmak tejribesi ýatyryldy.

Türkmenistanyň ösdürmegiň strategik mak-satlary we wezipeleri Milli, Prezident, döwlet we pudaklaýyn maksatnamalarynda giňişleýin kes-gitlenilýär. Türkmenistanyň ykdysadyýetinde ile-ri tutulýan pudaklaryň biri bolan dokma pudagy, ýurduň gaýtadan işleýän senagatynyň esasy düzü-m bölekleriniň biri bolup durýar. «Berkarar döwle-tiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasy» ýurduň ösüşin-de möhüm ähmiýete eýe bolmak bilen, onda milli ykdysadyýeti durnukly ösdürmegiň esasy maksat-lary we wezipeleri kesgitlendi. Milli maksatnama laýyklykda, «Geljek 30 ýyl aralygynda ýurdumyzyň ykdysady strategiýasyna laýyklykda, dokma puda-gynda daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň or-

nuny tutýan önümleriň öndürilýän möçberlerini artdyrmak, içerki bazary ýurdumyzda öndürilýän ýokary hilli, ekologiýa taýdan arassa, bäsdeşlige ukyply dokma önümleri bilen üpjün etmek babat-da öňde goýlan wezipeleri üstünlikli dowam etdi-riler» [1].

«Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2022 – 2028-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taý-dan ösdürmegiň Maksatnamasy» Milli maksat-namanyň aýrylmaz düzüm bölegi bolup durýar. Prezident maksatnamasynda 2022 – 2028-nji ýyl-larda ýeňil senagaty ösdürmegiň wezipeleri kesgit-lenildi. Olar:

- milli bazarlarymyzy ýokary hilli dokma önüm-leri bilen üpjün etmek, eksport edilýän harytlaryň möçberlerini we görnüşlerini artdyrmak;

- dokma pudagynyň iri senagat düzümleriniň çäklerinde «çig mal – taýýar önüm» tehnologik yzygiderligiň netijeliligini hem pudagyň bäsdeşlige ukyplylygyny üpjün etmek;

- ýurdumyzyň dokma senagatynyň tikin we tri-kotaž ulgamlaryny ösdürmek;

- içerki bazary häzirki zaman owadan we ýokary hilli, ekologiýa taýdan arassa tikinçilik we trikotaž önümleri bilen üpjün etmek;

- dokma pudagynda daşary ýurtlardan getirilýän önümleriň ornuny tutýan harytlaryň öndürilişini artdyrmak boýunça çäreleri durmuşa geçirmegiň binýadynda pudagyň ähli ugurlarynyň – pagta eg-riji, dokma, tikin-trikotaž önümleriniň sazlaşykly ösdürilmegini gazanmak [12]. Prezident maksat-namasynda ýurduň dokma senagatyny ösdürmek bilen bagly kesgitlenilen wezipeleriň durmuş-ykdy-sady ösüşini üpjün etmekde möhüm ähmiýete eýe-dir. Bu wezipelerde önüm öndürilişini artdyrmak, onuň ösüşini gazanmak üçin hem dokma kärha-nalarynyň işiniň ykdysady netijeliligini ýokary de-rejede saklamak, beýleki pudaklarda zähmet çek-ýänleri ýokary hilli ýörite egin-eşikler bilen üpjün etmegiň binýadynda, olaryň durnukly işlemegine ýardam bermek, ýurduň ilatynyň ýaşaýyş-durmuş şertlerini mundan beýläk hem ýokarlandyrmaga öz mynasyp goşandyny goşmak göz önünde tutulýar.

Şu ýerde, ýurduň dokma pudagynda 60-dan gowrak kärhananyň hereket edip, olaryň 15-siniň bilelikdäki kärhanalarydygyny bellemek mümkindir.

gaty kemala geldi.

Türkmenistanyň dokma senagatynyň kärhanalarynyň önümleri «Önümçiligi dolandyrmak we

1-nji tablisa

Senagat önümçiliginiň pudaklaýyn düzüminde ýeňil
senagatyň paýy, görterim hasabynda

t/b	Görkeziji	2019	2020	2021	2022	2023
1	Senagat	100	100	100	100	100
2	Ýeňil senagat	15,7	20,3	17,7	14,8	18,3
şol sanda:						
a)	dokma senagaty	11,6	14,2	12,7	10,5	12,6
b)	tikinçilik senagaty	3,8	5,5	4,2	3,6	5,0
ç)	gön, sütünli deri we aýakgap senagaty	0,3	0,6	0,8	0,7	0,7

Kärhanalarda ýokary hilli nah we garyşyk ýüplükleriň, matalaryň, örme matalaryň, taýýar sütünli, tikiň we jinsi önümleri öndürilýär. Türkmenistanyň Dokma senagaty ministrliginiň garamagynda «Altyn asyr» söwda merkezi we ýöriteleşdirilen dükanlar hereket edýär. Umuman alanynda pudagyň kärhanalarynda 30 müňe golaý işgär zähmet çekýär.

Dokma pudagynyň häzirki zaman kärhanalaryny dünýäniň öndebaryjy enjamlary bilen üpjün etmek işinde enjamlaryň bäsdeşlige ukyply, ýokary hilli önümleri öndürmäge mümkinçilikleri, önümleriň ekologiýa taýdan arassalygyna we endama ýakymlylygyna, kärhanalaryň işiniň ykdysady netijeliligini ýokarlandyrmaga edýän täsiri, şeýle hem daşary ýurtlarda we ýurdumyzda geçirilýän halkara dokma sergilerinde olara berilýän ýokary baha nazara alyndy.

Şweýsariýanyň «Rieter», «Benninger», Germaniýanyň «Trützschler», «Schlafhorst», «Zinser», «Monforst», «Küsters» Italiýanyň «Marzoli», «Mario Crosta», «Reggiani», «Arioli», «Savio», Belgiýanyň «Picanol», Ýaponiýanyň «Tsudakoma», «Juki», «Muratec» ýaly kompaniýalarynyň enjamlary bilen enjamlaşdyrylan döwrebap dokma sena-

hile gözegçilik etmek ulgamy» ISO 9001, «Daş-töweregi goramak» boýunça ISO 14001, «Zähmeti goramak we kärhanalarda tehniki howpsuzlygy» boýunça OHSAS 18001 ýaly güwänamalara eýedir.

Şeýle hem «Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2022 – 2028-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasynda» Türkmenistanyň Dokma senagaty ministrligi şu döwürde Aşgabat şäherinde Türkmenistanyň Dokma senagaty ministrliginiň «Dokmaçylar» medeni merkeziniň täze binasynyň, Daşoguz welaýatynyň S. Türkmenbaşy etrabynda täze, häzirki zaman, innowasion dokma enjamlary bilen enjamlaşdyrylan kuwwatlygy ýylda: 6 müň tonna nah ýüplügi, 14,2 million indördül metr nah, sintetiki we tüýjümek matalary, 11,0 million indedörüdül metr boýalan nah, sintetiki we tüýjümek matalary, 10,0 million sany taýýar tikiň önümlerini öndürmäge niýetlenen dokma toplumynyň gurluşygy amala aşyrylar. Bulardan başga-da, pudagyň düzüminde dokma toplumlarda, pagta egriji, dokma, tikiň-trikotaj fabriklerinde we beýleki kärhanalarda könelişen enjamlary döwrebaplaşdyrmak boýunça işler dowam etdiriler. Pudak boýunça jemi 1 müň 110 sany täze iş orunlary dörediler.

1-nji tablisanyň maglumatlaryndan görnüşi ýaly, seljerilýän döwürde ýeňil senagatyň paýy ýurduň senagat önümçiliginiň pudaklaýyn düzüminde durnuklylygyny saklaýar. Seljerilýän döwürde

lup, pagta süýümi olaryň arasynda diýseň köp öndürilenidir. Matalaryň arasynda nah matanyň öndürilişiniň beýlekilerden birnäçe esse ýokarydygy görünýär. Nah ýüplügiň we matalaryň öndürilişin-

2-nji tablisa

Ýeňil senagatyň önümleriniň esasy görnüşleriniň öndürilişi

t/b	Görkezijiler	2019	2020	2021	2022	2023
1.	Pagta süýümi, mün t.	320,9	393,5	394,5	394,9	395,7
2.	Nah ýüplük, mün t.	124,0	114,5	120,6	121,5	115,9
3.	Matalar – hemmesi, mln. m ²	209,4	212,2	214,3	228,0	242,1
Şol sanda						
a)	ýüpek matalar	1,2	1,0	0,9	0,9	1,0
b)	nah matalar	192,9	194,0	195,5	210,8	224,5
ç)	tüýli (panbarhat) matalar	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
d)	ösgün tüýli matalar	14,9	16,2	16,4	15,2	15,7
e)	sintetiki matalar	0,0	0,8	1,3	0,9	0,7
4.	Dokama däl materiallar, mln. m ²	3,9	47,8	40,4	20,6	16,7
5.	Örme matalar, mün t.	3,4	2,4	2,8	2,9	2,8
6.	Jorap önümleri, mln. jübüt	40,9	31,5	45,7	33,8	48,5
7.	Örme önümler, mln. sany	5,5	7,3	5,6	5,1	4,4
8.	Aýakgap, mln. jübüt	1,5	7,1	6,9	7,1	6,7
9.	Eýlenen deri, mln. dm ²	24,9	25,2	34,8	53,2	48,4

dokma senagatynyň in ýokary görkezijisi 2020-nji ýyla degişlidir. Bu görkeziji 14,2 % deň bolup, ýurduň ýeňil senagatynyň 69,9 %-e deňdir. 2023-nji ýylda ýeňil senagatyň dokma pudagynda 2022-nji ýyl bilen deňeşdirilende düýpli ösüşiň bardygyny bellemek bolar [3].

2-nji tablisanyň maglumatlaryndan görnüşi ýaly, ýeňil senagatyň önümleriniň esasy üç görnüşi bo-

de diýseň uly ösüş bardyr. 2023-nji ýylda 2020-nji ýyl bilen deňeşdirilende jorap önümlerinde we eýlenen deride ep-esli ösüşiň bardygyny 2-nji tablisanyň maglumatlaryndan görmek mümkin.

Resul GARAJAÝEW,
Ykdysady ylymlaryň kandidaty
derejesine dalaşgär.

EDEBIÝAT:

1. Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň milli Maksatnamasy. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2022.
2. Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2022 – 2028-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2022.
3. Türkmenistanyň ýyllyk statistik neşiri. 2023-nji ýyl // Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komiteti. Aşgabat-2024.

ÝERASTY ÝOKARY MINERALLAŞAN SUWLAR TOPLUMLAÝYN HIMIKI ÇIG MALDYR

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe Türkmenistanyň Prezidenti hormatly Serdar Berdimuhamedowyň öňdengörüjilikli we parasatly syýasaty netijesinde ýurdumyzy durmuş-ykdysady taýdan ösdürmek boýunça uly işler amala aşyrylýar. Senagatyň köptaraplaýyn ösdürilmegi ýurduň daşyndan getirilýän önümleriň ornuny tutýan harytlary öz baýlyklarymyzyň esasynda öndürmeklige we özümiden artýan möçberini eksport etmäge mümkinçilik berýär. Şol baýlyklaryň biri-de ýerasty ýokaryminerallaşan ýodbrom we nebitgaz ugurdaş suwlarydyr. Şolaryň esasynda häzirki wagtda Hazaryň, Balkanabadyň we Bereke diň ýod öndürýän zawodlary hereket edýärler. Ýoduň kânleriniň gollary we onuň möçberi boýunça biziň ýurdumyz bu babatda ony esasy öndürijiler bolan Çili, Ýaponiýa, ABŞ ýaly ýurtlaryň hatarynda durýar. Şonuň üçin ýakyn geljekde ýurdumyzda ýoduň, bromyň öndürilişini has ýokary sepgitlere ýetirmek meýilleşdirilýär.

Geljekde täze açylan ýodbrom kânleriniň–Çukurguýy, Guýýlar, Gögerendag – Garadaşly, Inderlen we beýlekileriň özleşdirilmegi bilen ýoduň öndürilişi häzirkisinden ep-esli artar. Şeýle hem ýod, brom we başga-da birnäçe gymmatly seýrek elementleri özünde saklaýan nebit we gaz bilen çykýan ugurdaş suwlaryň möçberi hem nebitgaz senagatynyň ösmegi bilen barha artýar. Şonuň üçin hormatly Prezidentimiz tarapyndan bu baýlyklaryň düzümindä-

ki gymmatly maddalary çykaryp almaga we daşky gurşawy goramaklyga uly üns berilýär. Olaryň ulanylyşy häzirki zaman tehnikaşynda barha ösýär. Meselem ýakynda Germaniýada ýylda 20 müň tonna litiý gidroksidini (LiOH) öndürýän zawod işe girizildi. Ol bolsa elektromobilleriň akkumulýatorlarynda ulanylýar we 500 müň elektromobil öndürmäge ýeterlik.

Bilşimiz ýaly, ýod we brom himiki elementleriň galogenler (duz emele getirijiler) toparyna degişli bolup, iň işjeň metal däl häsiýetlere eýedirler. Himiki häsiýetleriniň özara ýakynlygy sebäpli olar tebigatda diňe birleşmeler görnüşinde suwlarda we käbir minerallarda, ösümlüklerde örän az konsentrasionalarda seýrek we dagynyk ýagdaýda bile duşýarlar. Şonuň üçin olara seýrek we dagynyk elementler diýilýär [1, 2].

Ýod 1811-nji ýylda fransuz himik-tehnology Bernar Kurtua tarapyndan selitralaryň galyndylarynyň düzüminde açylýar. Ol erkin halda kristallik suwda eremeýän gara-gök reňkli gaty maddadyr [surat 1].

Zyýanly mikrokomponentleriň konsentrasionalasynyň (C_i) aňryçäk ýol berilýän konsentrasionala (AÝBK) bolan gatnaşygy (C_i/AÝBK)

1-nji tablisa

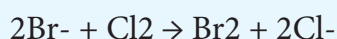
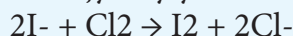
Görkeziji	Hazaryň himiýa zawody			Balkanabadyň ýod zawody		
	C _i , mg/l	AÝBK mg/l	C _i /AÝBK	C _i , mg/l	AÝBK mg/l	C _i /AÝBK
Sr	470	7	67	310	7	45
Cu	0.1	0.01	10	0.3	0.01	30
Zn	0.1	0.01	10	0.2	0.01	20
Cd	0.3	0.005	60	0.4	0.05	80
Pb	0.1	0.01	10	0.1	0.01	10
I	2	3	4	5	6	7
K	400	50	8	560	50	11
Cr	0.8	0.001	800	0.4	0.001	400
NH ₄	95	1.2	79	45	1.2	37
Br	135	0.2	675	85	0.2	425
Fe	4.1	0.5	8	1.4	0.5	28

Brom ilkinji gezek 1825-nji ýylda fransuz himigi Antuan Žerum Balar tarapyndan açylýar. Ol erkin halynda gyzyly-goňur reňkli agyr suwuklykdyr. Onuň dykzlygy 3,18 g/sm³-e deňdir. Brom hem ýod ýaly ýerasty suwlarda we käbir ösümlüklerde, has hem deňiz keleminde bolýar.

Senagatda ýod we brom öndürmek üçin çig mal hökmünde ýerastyndan dürli çuňlykdan çykarylýan duzly ýokaryminerallaşan suwlar ulanylýar. Olary suwdan çykarmagyň esasan howa bilen kowmak, ýagny howa-desorbsiýa usuly ulanylýar [3].

Bu usulda suwdaky ýod (I-) we brom (Br-) ionlary H₂SO₄ kislotasynyň goşulmagynda hlor gazy (Cl₂) bilen okslendirilip erkin I₂ we Br₂ görnüşinde suwdan çykarylýar. Olaryň reaksiýasy:

Soňra howa bilen desorbsiýa edilen ýod we brom degişli tehnologiýa prosesleriň netijesinde ahyrky I₂ we BrCl₃ harytlyk önümleri görnüşinde öndürilýärler. Ýoduň öndürilişiniň shemasy 2-nji suratda getirilen. Ýod alnandan soň galýan galyndy turşy akyndy suw görnüşinde daşky gurşawa akdyrylýar. Akyndy suwda dürli makro we mikro komponentleriň şol sanda seýrek elementleriň dürli görnüşleri saklanýar. Akyndy suwlaryň makrokomponentleri, esasan NaCl, CaCl₂ we MgCl₂ duzlaryndan durýar. Olarda mikroelementlerden gymmatly stronsiý, litiý, bor, rubidiý seýrek elementleri, şeýle hem dürli mukdarda janly-jandarlar üçin zyýanly agyr metallaryň ençemesi ýerleşýärler.

Akyndy suwlaryň turşulygy hem örän ýokary, ýagny pH 1,4÷ 2,20 aralygynda. Zyýanly reňkli we agyr metallaryň mukdary suwlar-da sanitar-gigiýena taýdan aňyrçäk ýol berilýän konsentrasionalardan (AÝBK) has ýokary (1-nji tablisa). Olardan has zyýanly bolan stronsiýniň mukdary ýol berilýän möçberden – 10 mg/l-den onlarça esse ýokary. Hazaryň we Balkanabadyň

zawodlarynda 1 tonna ýod öndürilende galyndy hökmünde zyňylýan maddalaryň mukdary 2-nji tablisada getirilen.

Ondan görnüşi ýaly, zyňylýan himiki maddalaryň mukdary örän ýokary. Şeýle bolansoň akyndy suwlary ikilenç gaýtadan işlemek arkaly olary doly, ýagny toplumlaýyn çig mal hökmünde ulanmak diňe ykdysady taýdan däl, eýsem daşky gurşawy tehnogen halanmakdan goramakda hem uly ähmiýete eýedir. Senagatda çykaryp almak üçin olaryň mukdary şulardan az bolmaly däl (mg/l): litiý-10; stronsiý-300; bor-10; seziý-0,5; rubidiý-3,0; ýod-10; brom-250. Şonuň üçin akyndy suwlary gaýtadan işlemekde olary ilki bu elementler boýunça başlaýdyryp senagat kondisiýasyna ýetirmek gerek bolýar [2]. Munuň üçin ýurdumyzyň yssy we gurak howa şertlerinde akyndy suwlary açyk howdanlarda bugartmak arkaly başlaýdyrmak ykdysady taýdan has amatly. Biz tarapyndan ol Hazaryň himiýa zawodynyň akyndy suwlaryny bugartmakda öwrenildi [4]. Suwuň bugardylmazdan öňki duzlulygy 260,2 g/l bolup, başlaýdyrylandan soňky duzlulygy 409,5 g/l- a barabar boldy. Bugardylmagyň barşynda erejiliginin ýokarylygy üçin CaCl₂ we MgCl₂ duzlarynyň konsentrasionaly barha artýar. Emma NaCl duzunyň mukdary suwuň göwrümi 4 esse peselende erginden kristallaşyp suwdan çykyp başlaýar. Şonda 1 m³ suwdan 1 müň 460 gram NaCl bölünip çykýar. NaCl duzy suwdan süzülip çykarylandan soň suwdaky seýrek elementleriň mukdary şeýle (mg/l). Başdaky akyndy suwda: Li-4,1;

Hazaryň we Balkanabadyň zawodlarynda 1 tonna ýod öndürilende zyňylýan maddalaryň mukdary (tonna)

2-nji tablisa

Maddalar	Hazaryň himiýa zawody	Balkanabadyň ýod zawody
Akyndy suw, m ³	40000	35000
NaCl	6833,8	4953,9
CaCl ₂	1754,9	961,5
MgCl ₂	373,2	228,4
SrCl ₂	34,0	19,5
KCl	30,5	37,4
Brom	5,4	2,9
Bor	1,36	0,68
Litiý	0,12	0,08
Duzlaryň jemi	9033,3	6204,3

B-11,0; Sr-435,0; Rb-0,32; Cs-0,31; ýod-3,2; brom-135,0. Baýlaşdyrylan suwda olaryň mukdary (mg/l): Li-35,4; B-86,1; Sr-2790,1; Rb-2,4; Cs-2,35. Bu olaryň senagat taýdan almaklykda talap edilýän mukdaryna laýyk gelýär. Galyndy ergindäki makroduzlaryň mukdary şulardan ybarat (%): CaCl_2 -18,03; MgCl_2 -4,57; NaCl -2,03; SrCl_2 -0,30. Bu usul bilen ýodbrom akyndy suwlaryny toplumlaýyn gaýtadan işlemegiň tehnologiýasy Balkanabadyň ýod zawodynyň önümçilik şertlerinde üstünlikli synag edildi [5]. Tehnologiýa himiki düzümi boýunça ýodbrom suwlaryna meňzeş bolan nebitgaz suwlaryny gaýtadan işlemekde hem ulanylyp bilner. Hususan-da, Goturdepe nebit ýatagynyň ugurdaş suwynyň himiki düzümi muňa şaýatlyk edýär.

Netije: Ýerasty senagat ýodbrom we nebitgaz ugurdaş suwlary dürli mineral duzlary we gymmatly seýrek duş gelýän elementleri almak üçin uly gollara eýe bolan top-

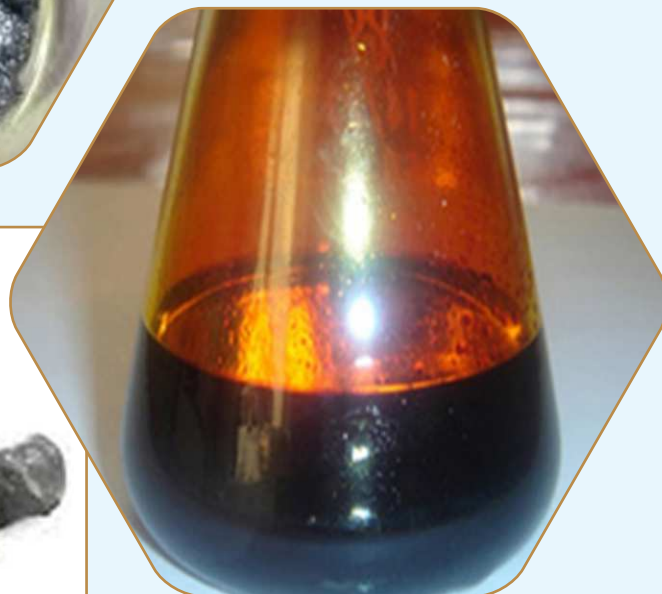
lumlaýyn himiki çig mal serişdesidir. Onuň tehniki-ykdysady taýdan esaslandyrmasy ol suwlaryň toplumlaýyn ulanylmagynyň ekologo-ykdysady taýdan oňyn netijeli boljakdygyna şaýatlyk edýär [6].

Stronsiý metaly

Rubidiý metaly

Erkin suwuk brom

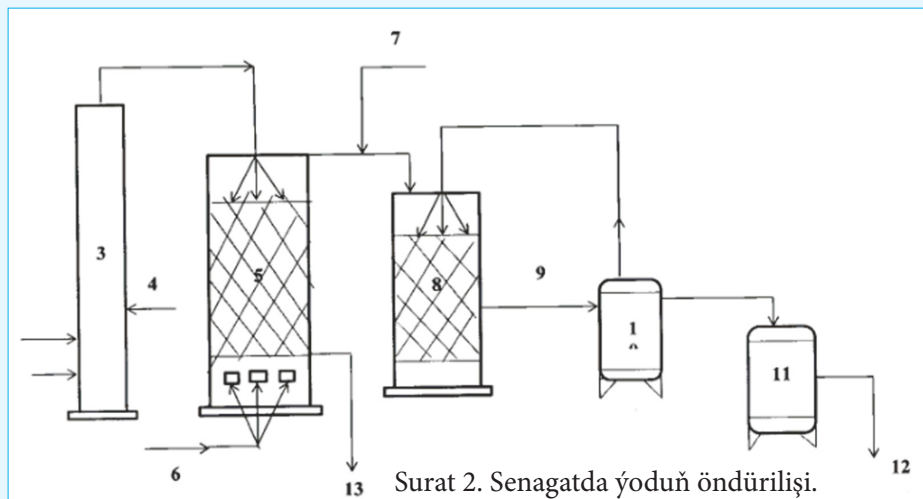
Litiý metaly

Stronsiý metaly

Seziý metaly

Surat 2. Senagatda ýoduň öndürilişi.

- 1-Buraw suwy
- 2-Goşulýan H_2SO_4
- 3-Hlor bilen okislendirmek
- 4-Hlor gazy
- 5-Ýody howa bilen kowup çykarmak (desorber)
- 6-howa
- 7-Kükürtli gaz (SO_2)
- 8-Ýody tutýan absorber
- 9-HI we H_2SO_4 kislotalary (sorbent)
- 10-Sorberin gaby
- 11-Ýodyň kristalizatory
- 12-Çig ýod
- 13-Ýody alnan akyndy suw

EDEBIÝAT:

1. Ýowjanow H., Annadurdyýewa J. Senagat ähmiýetli ýerli seýrek duş gelýän we dagynyk elementler. // Türkmenistanyň senagaty, - 2023, N 4.
2. Бондаренко С.С., Куликов Г.В. Подземные промышленные воды – Москва, «Недра», 1984.
3. Ксензенко В.И., Стасиневич Д.С. Химия и технология брома, йода и их соединений – Москва, 1979.
4. Евжанов Х. Эколого-экономическое значение комплексного использования высокоминерализованных подземных вод // Проблемы освоения пустынь – 2020. – N 1-2.
5. Ходжамамедов А., Евжанов Х., Кулыев Н. Комплексная и безотходная переработка высокоминерализованных йодобромных вод // Российский химический журнал ВХО им. Менделеева – 1993 – N 4.
6. Евжанов Х., Бегмурадова О., Гаррыева А. Оценка эколого-экономической эффективности безотходной переработки промышленных йодобромных вод // Türkmenistanyň senagaty-2023, N 1.

Hojanepes ÝOWJANOW,
Ýagşygeldi Kakaýew adyndaky Halkara nebit we gaz uniwersitetiniň professory, tehniki ylmlaryň doktory,
Jennet ANNADURDYÝEWA,
Şol uniwersitetiň mugallym-öwrenijisi.

UNDERGROUND HIGHLY MINERALIZED WATERS – COMPLEX CHEMICAL RAW MATERIALS

Turkmenistan has large resources of underground industrial iodine-bromine and oil and gas waters of rich composition. They contain a number of mineral salts and rare elements. At present only iodine is obtained from iodine-bromine waters. From the ecological and economic point of view it causes the necessity of their complex utilization with extraction of all valuable substances. The article presents the results of studying the possibility of their utilization by solar enrichment of iodine-bromine waters by evaporation in open basins. The method can also be used for processing of similar oil and gas associated waters.

ПОДЗЕМНЫЕ ВЫСОКОМИНЕРАЛИЗОВАННЫЕ ВОДЫ КОМПЛЕКСНОЕ ХИМИЧЕСКИЕ СЫРЬЕ

Туркменистан располагает большими ресурсами подземных промышленных йодобромных и нефтегазовых вод богатого состава. В них содержится ряд минеральных солей и редких элементов. В настоящее время из йодобромных вод получают только йод. Это с эколого-экономической точки зрения вызывает необходимость их комплексного использования с извлечением всех ценных веществ. В статье приведены результаты изучения возможности их использования путем солнечного концентрирования йодобромных вод испарением в открытых бассейнах. Способ может быть использован также для переработки аналогичных нефтегазовых попутных вод.

MAZMUNY СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

- 1** Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOWYŇ Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň halkyna Gutlagy
- 2** B. GYLYÇDURDYÝEW – Türkmenistanyň gurluşyk senagatynyň kuwwaty barha artýar
- 8** A. JUMADOW – Dünýäniň ýylgyrýan döwri
- 10** E. ÇARLYÝEW, Ş. ÝUSUBOW – «Köpelmegiň», «döwletmentligiň», «bolçulygyň» baýramy
- 13** M. JUMAÝEW – Monte-Karlo şäherinde gazanylan uly üstünlik
- 16** Ş. HOJAGELDIÝEW – Beýikleriň waspyn ýazar beýikler
- 18** Л. НУРБЕРДЫЕВА – Жемчужина мудрости
- 18** R. RAHMANOW – Kärdeşler arkalaşyklarynyň işleriniň netijeliligini gazanmak Awazadaky okuw maslahatynyň we Geňeşiň nobatdaky giňeldilen göçme mejlisiniň esasy meselesi boldy
- 19** M. ANNAMUHAMEDOW – Täze jaý – bagtdan paý
- 20** J. GURBANOW, M. AKMÄMMEDOW – «Akyly», «ýaşyl» şäheriň artykmaçlyklary
- 23** S. JEPBAROW – Bitaraplyk mukaddes baýlygymyz
- 26** Ý. SOLTANMYRADOW – Nur paýlaýar çar tarapa Diýarym!
Ş. AMANOWA – Döredýäris, seret, ata-babalar!
- 27** G. ORAZBERDIÝEW – Bagtyýarlyk mukamy,
Sen meniň Watanyň, meniň Watanyň!
- 28** Я. МЫРАТБЕРДЫЕВ, Т. ДЖУМАДУРДЫЕВ – «Ашхабад-сити»
будет построен на примере умного города
- 31** R. RAHMANOW — Kärdeşler arkalaşyklarynyň işleriniň netijeliligini gazanmak
- 32** G. TAGANDURDYÝEWA – Zähmet gatnaşyklaryny netijeli guramagyň usullary
- 34** B. MEŇLIÝEW – Senagat we ekologiýa
- 40** G. AŞYROWA, R. HOJIÝEW – İşleriň aýratyn şertlerinde durmuş üpjünçiligi
- 37** S. GURBANÝAZOW – Sanly ykdysadyýetiň düzgünleşdirilişi we hukuk üpjünçiligi
- 42** J. ABDYÝEW – Milli we halkara derejelerde energetika pudagynyň ösüş ugurlary
- 44** С. БАЛКАНОВА – Интеграция экологии и образования
- 49** R. GARAJAÝEW – Türkmenistanda senagaty pudagynyň kemala gelmeginiň ykdysady ähmiýeti
- 53** H. ÝOWJANOW, J. ANNADURDYÝEWA – Ýerasty ýokary minerallaşan suwlar toplumlaýyn himiki çig maldyr

«TÜRKMENISTANYŇ SENAGATY»

žurnaly Türkmenistanyň Prezidentiniň 2018-nji ýylyň 6-njy maýyndaky 767-nji Karary esasynda 3 aýda 1 gezek türkmen, rus we iňlis dillerinde neşir edilýär. №4, 2024-nji ýyl.

Baş redaktor: T. Nurow.

Jogapkär kätip: G. Orazberdiýew.

Redaksion geňeşiň agzalary:

R. Esedulaýew, O. Geldiýew,
A. Jumadow, A. Muhammedow,
D. Gadamow, R. Nurberdiýew.

Sany 3 575. Sargyt № . Bahasy 13 manat.

Formaty 60x90 1/8, çap listi – 5.

«Türkmenistanyň senagaty» žurnalyndan materiallar, suratlar göçürilip çap edilende, žurnala salgylanmak hökmandyr. Redaksiýanyň salgysy: 744036. Aşgabat şäheri, Arçabil şaýoly, 132-nji jaý.

Tel.: 39-49-36.

senagat_redaksiya@sanly.tm

Žurnal Metbugat merkezinde çap edildi.

Žurnalyň çap edilişiniň hiline Metbugat merkezi jogap berýär. A – .

Журнал «ПРОМЫШЛЕННОСТЬ ТУРКМЕНИСТАНА» издается в соответствии с Постановлением Президента Туркменистана № 767 от 6 мая 2018 года 1 раз в 3 месяца, на туркменском, русском и английском языках. №4, 2024 год.

Главный редактор: Т. Нуров.

Ответственный секретарь: Г. Оразбердыев.

Редакционная коллегия:

Р. Эседулаев, О. Гельдыев, А. Джуматов,
А. Мухаммедов, Д. Гадамов, Р. Нурбердыев.
Тираж 3 575. Заказ № . Цена 13 манат.

Формат 60x90 1/8. 5 печатных листа.

При перепечатке материалов и снимков из журнала, ссылка на «Промышленность Туркменистана» обязательна.

Адрес редакции: 744036. г.Ашгабад, проспект Арчабил, 132.
тел.: 39-49-36.

senagat_redaksiya@sanly.tm

Журнал отпечатан в Центре печати.

Ответственность за качество печати журнала несет Центр печати.

«INDUSTRY OF TURKMENISTAN» magazine 744036.

Turkmenistan, Ashgabat, Archabil prospect, 132 ntl: +99312 39-49-36.

**GADYRLY OKYJYLAR,
EZIZ WATANDAŞLAR!**

**Sizi Milli bahar
bayramy —
Halkara Nowruz
güni bilen
gutlaýarys!**

